

MÉG JELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca, 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

—⊙— Budapest, július hó 21. ⊙—

Krónika.

»Városi politika.«

— jul. 19.

A *Principé*-t kell felütni, a nagyszerű firenzei csirkefogó evangéliumát... csak így komponálódhatik ki teljesen a kép, amely most — »lebegve orma, tótágast az álja« — a béke délibábja mögött fölcsillant. A városi politika, a magyar liberálistizmus lerongyolt, bolyongó Lear királya, akit a saját gyermekei tettek a parlamenti országut földönfutó szegénylegényévé, ott zörög az Andrassy história-czirádás kastélya előtt és a nagyur, a tory-ideálok Parnasszusának elegáns baktere, fanyar hódolattal ereszti le a felvonóhidat a vén csavargó előtt. Kint orkánok koncertje tombol, a városi politikát egy nemesi és egy proletárforradalom kettős felhőszakadása hajtja ide-oda... s az oligarcha házatája lett az a Svájcz, ahol nyugovóra hajthatja a fejét; itt puha fű a derékalja, jó szót kap és jó ágyat kap... Bort, buzát, békességet.

*

A város és a vármegye. Két külön világ. Külön hagyományokkal és külön ideálokkal, külön néppel és külön gazdálkodással. Az egyik: a ki-kigyulladó temetői mécsese egy halott, barbár kulturának, a másik: pirosó szimbóluma az óriás csodagyermeknek, a tizenkét-esztendő új századnak. Az egyik: bűn, babona és butaság, a másik: civilizáció, amely most futja ki a legdiadalmasabb formáit; az: primitív agrikultúra, elmaradtság, csapszék és kuglizás, ez: aranyhányó kapitalizmus, autó, könyvtár, Derby és tárlat. Igen, de vajjon melyik ez és melyik az? És vajjon: állandóan ilyen-e ez és állandóan olyan-e az, nem cserélnek-e szerepet, nem helyezkednek-e olykor át, s ami az egyikben »fő és bentfoglaló«, nem lobban-e fel a másikban? Erről van szó: mi láttuk rebellisnek a hatvanhetet és láttuk opportunusnak a negyvennyolcat, láttuk, ahogy a konzervatív Disraeli liberálisabb volt, mint a wight Gladstone, nem képzelhető-e el forradalminak, jakobinusnak a vármegye és reakzionáriusnak a város? Amikor a francia forradalom éghíborujában ujjászületett a világ, a magyar városi polgárság siketen állotta a nagy eszmék zugását, komótosan pipált, csoszogott és kalmárokodott tovább, akik má a városiasság piros véresejtjeit képezik: az írók az antik urasági parkból tépegetnek szóvirágokat. A horácsi költészet uralkodott, írja Arany László — A magyar politikai költé-

szetről — s Horácius az a poézisben, ami a konzervativizmus a politikában: megelégedni azzal, ami van, nem bolygatni a világ rendjét, megnyugodni a létezőben és nem törekedni újra. Az egyetlen Bacsányi volt, akiben felrobbant a forradalom visszhangja:

»Jertek, hogy sorsotok előre nézzétek.
Vigyázó szemetek Párisra vessétek.«

A nemesség egy részét azonban magával kapta a rettentő forgószele s a párisi járda rengését egy-egy megyei közgyűlésen is meghallották. Akkor ébredezett a nemzeti eszme is és a vármegyék csakhamar nacionalizáltak a szabadság-mozgalmat... ám itt is szemben állottak a városi polgársággal. Pestmegye 1741-ben azt állítja Buda és Pest városa polgárságáról, hogy gyűlöli a magyar nemzetet és — mint Grünwald Béla írja — a városok lakossága nagyobb részét valóban gyűlölettel tekintett a magyarra, mert identifikálta a nemességet a magyarsággal. De később is, a nagy reform-országgyűlésen, amikor a karok és rendek szinte varázscsizmákkal hágták át a századokat, előfordult, hogy a vármegyei nemesség sürgette a legradikálisabb reformpolitikát az alsótáblán s a polgárság követje vajmi gyakran a reakziót támogatta.

Ez tehát az egyik kérdés: az, hogy a városi politika valóban az-e, ami a »városi politika« jelszavával fogalommal sulyosodott. A másik kérdés: kell-e, lehet-e, szükséges-e, hasznos-e a magyar politika délköreit városi és vármegyei tendenciák szerint megállapítani? És — az aktív, az exerczeáló politika szempontjából — nem tizenkilenc-e az egyik és egy híján husz a másik? S ha nem, ha itt is külön aspirációk lélekzenek, nem élheti-e ki magát ez a speciális városiasság a közigazgatás kereteiben s a vármegyeiség a megyei intézményekben? És ha mindent elfogadunk, ha elfogadjuk azt, hogy a házszabályrevíziót, a népoktatási törvényt, az annabergi csatlakozást másképp ítélem meg, ha Mindegyfalun lakom és másképp, ha Budapesten, ha elfogadjuk azt, hogy az osztályok hadállásának felbomlásával helyhatóságok nézzenek farkasszemet és az országgyűlés ütközözpontjában az áll majd: Pozsony vág-e több rendet, vagy egy bigott, templomos tót falu, ha — mondom — mindezt elfogadjuk: állhat-e a városi politika hatalmi szervezetének élén csikszentkirályi és krasznahorkai Andrassy Gyula?

*

Nem Andrassy: a könyvek sánca mögé vonuló tudós, a képek és művészek barátja, az álmodó esztéta

és szkeptikus bölcs. Hanem Andrassy: a koalíció belügyminisztere, akinek az uralma a Szedánja volt mindannak, amit városi politikának neveznek. Aki a falu diktatúráját tette uralkodóvá és — becsapva a könyveit — a falusi kuriák, plébániák, gazdakörök és kupak-tanácsok ideáljaiban kereste a »magyar állam fennmaradásának okait«. Aki a Baross urfi és a többi agrárius fenegyerek füttye után tánczolt, aki az államhatalom sulyával billentette aránytalanra az Iczig zsidó és a gazdaszövetkezet konkurencziáját, aki, mint valami duhaj megyei kiskirály, oszlatta fel a szakszervezetet s mindennek a tetejébe megcsinálta a pluralitást... végleg elvesztvén a csatát, amit a saját látszatértékével, liberális presztizsével megvívott. Itt a városi polgárság már nyíltan szembeszállott vele, viharos meetingeken tiltakoztak a demokráciát egyszerűen kihajító törvénytervezet ellen s a gyorsan fogalmazó utcza a »fekete gróf« prenomennel diszította fel. Egy kis kapacitációra lebontotta volna a pluralitás harmadik emeletét, mondják; lehet, de vajjon hánykarátos városiaság az, amelyből csak a kapacitáció csavarjának a felsrófolása után zuhog valódi, százpercentes liberálizmus. A kenetes liberálizmus kora lejárt, lejárt akkor, amikor kimondták a hallatlan elvet, hogy a zsidót pedig bántani nem szabad. Az Andrassy liberálizmusa itt megállt; »csak osztályharczot, csak osztályharczot ne« sóhajtja... és eközben a brit pénzügyminiszter meglepi fürdés közben a szociáldemokráciát, ellopja a ruháit és a liberális párt élén mennydörgi az új kátét: »csak osztályharczot, mert türhetetlen, mert irtózatos, hogy a négy nagy tröszt: a föld, a pálinka, az iskola és az osztályuralom gátat vessen a nemzeti fejlődés elé és lenyügözzze a népmasszákat«. »Csak a papokat, a papokat ne« sóhajtott Andrassy a kultuszvitában, s visszakaczag az angol liberálizmus, ugyanaz a miniszter: »ki a papokkal az iskolából; hogy szabad annak előfordulni, hogy a papoknak, akiknek semmi közük világi dolgokhoz, a papoknak kiszolgáltatassák egy közigazgatási ág kontrollját«. »Csak a történelmi osztályok fölényét ne« didereg Andrassy, s Anglia liberális minisztere így beszél a történelmi osztályokról, a tradíciók véreskező tözséreiről: »hát hogy is állunk a grófokkal?... honnan tudják ők, mi kell a népnek... csak akkor következik egy szebb idő, amikor a gond a kunyhóból a kastély felé húzódik«. Hát hol van, hol van, hol van az Andrassy Gyula városiasága? És hol volt az ütközőpont, amely körül ez a városiaság kiállotta a tűzpróbát és összemérte az energiáit a megyei földesur politikájával? Talán csak nem a házaszabályrevíziónál?

*

Igaz, Andrassy nem a falu levegőjében, a forró, barna és misztikus mezőn nevelkedett; Wien a szülőföldje s egy tüneményes neo-rennaissance szárnyverésitől felfrissült kulturában nőtt fel — világpolgár. Tulajdonképp annak a generációnak az ivadéka, amelyet a szatmári békekötés után delejezett a galáns udvar köre

a császár s ott gyorsan megtalálták a kontaktust a nagy európai kulturákkal. Városi polgár, örökletesen is, idegek szerint is, ám nem *polgártárs* és »wer den Dichter will verstehen, muss in Dichters Lande gehn«, s — hiába, mindhiába — akinek a véréből sosem ivott az uzsora, akinek a fantáziáját sosem vitték mézár-székre a Gond Napoleonjai, az soha, soha nem tudja megigazítani a fejealját a városi polgárságnak. És azt hisszük: Andrassy Gyula sokkal majesztétikusabb gondolkozásu esztéta, semhogy egy pillanatra is elhihetné, hogy ő szimbólikus vonatkozásban áll a budapesti szegénységgel.

Polóniusz.

Ha lehetne.

Az ablakból kitekintének,
Egy-két rózsát utánad hintenék,
Aztán mindennek bucsut intenék.

És amit vártam, többet sohse várnám,
Az ablakom ki-többet sohse tárnám,
S a szívem is, a szívem is bezárnám.

A szárnyamat a földre ejteném,
A lelkemet egy könnybe rejténém
S magamat lassan elfelejteném.

Mezey Sándor.

Vonatosok.

Irta: FALU TAMÁS.

(3)

— Magának élni kell, nagyságos asszony. Élnie kell, mert egyszer már meghalt s most újra él. Hátha ez az élete nagyobb boldogságot jelent? Hátha a gyásza csak alapkö volt a boldogság egy nagy épületéhez? Én meg vagyok róla győződve, hogy a fájdalmas boldogság ezerszer erősebb a rózsabokorban született boldogságnál. A boldogságot is el lehet tékozolni. Aki örökségül kapta a boldogságot, annál többnyire a balszerencse árvereztet. Higyje el nekem, nagyságos asszony.

— Ebből maga is vigasztalást merithet — felelte lassan Lenke.

— Tulajdonképpen minden vigasztalás magunknak szól s minden sóhaj önmagunkért száll el.

— Én mégis úgy érzem, hogy a férjemet siratom.

— Én meg úgy érzem, hogy a feleségemet. Ha ezt a hazugságot sem éreznénk, szegényebb volna az élet egy szivárvánnyal.

A pinczerek a szomszéd asztaloknál már a leszedéshez fogtak. Csörömpölő tányérok szálltostak a kijárat felé s ételfoltos szalvéták röpködtek utánuk. Az elmozdított székek visszakerültek helyükre s a vizes sóprűs néni megkezdte tisztító munkáját a tükör alatt. A konyhában leült a lárma, egy pár szegény ember majszolt csak még maradékokat a söntés mögött.

A vendéglőbe már bekopogtatott az álmos délután. Az utcán is ernyedten mászkáltak az emberek. Az egyik, mert sokat evett; a másik, mert ebéd nélkül maradt. Üres villamosok kusztak a kifeszített vezeték

alatt, áramfogójuk is hátra-hátrahanyatlott, mintha szundikálni akart volna. A mélyen uszó Duna fölött egy kis füstöt hagyott emlékül valami fáradt uszályhajó. A délutáni szelecske is elaludt a budai hegyek tövében, hagyta, hogy a füst is lustálkodjék egy kicsit, nem fujta ki szeméből az álmat.

- A viszontlátásra — mondta Lenke az ajtóban.
- A viszontlátásra — felelte András.

VIII.

Nem, nem, gondolta magában Csongory s elszaladt a trafikba, hogy egy csomó cigarettát vegyen.

A vonaton sohasem dohányzott, de most még a trafikban meggyújtotta cigarettáját az ingyen lángon, a trafikos kisasszonynak ezen a modern Veszta-tűzén. Füstölve sietett keresztül a várótermen és siető udvarias-sággal köszöntötte Lenkét, aki a sarokban ült s az esti lapot olvasta.

Beült egy dohányzó-kocsiba, mely lassan már kezdett megtelni utasokkal. A nemdohányzó-szakasz a másik kocsin volt, kettővel előbb. Amint az ablakon kinézett, látta Lenke kalapjának szalagját, mely mint egy sirály szárnya uszott el a kocsi mellett.

Aztán könnyen felsőhajtott, mint akinek nagy kő esik le a szívéről. Mellére szivta a könnyű cigarettafüstöt s az orrán engedte ki sűrű felhő alakjában. De mintha nemcsak a füst szállt volna el a melléből, úgy érezte, hogy minden tagja megkönnyebbedett, hogy a lelkéből is kiszakadt egy darab, egy fölösleges fekete folt, s oszladozik, foszlik, az utitársak arcát simogatva.

Már egy kis lelkifurdalást érzett délután. Az egész dologban nem volt ugyan semmi, együtt ebédelni valakivel még nem bűn, sőt még nem is véték. A forma ellen neki magának sem lehetett kifogása. De egy-két gondolat ébredett benne ebéd után, szivarozás közben. Határozott alak nélkül, a füstbe olvadó vonalakkal. A fantómok mégis bántották s megzavarták a lelke csendjét.

— Minek ez? — gondolta. — Csak kiölni, elemészteni az ilyen gondolatmagzatokat! Mikor olyan jó rezgések nélkül élni, tiszta lélekkel takarózni és semmire ébredni.

Még öt perc hiányzott az indulásig. Hordárok tülekedtek a vonatok között, kupos mellű mozdonyok lihegték tele az üvegboltozatot, hosszú utifátyolos asszonyok lebegtek nagy sarga táskák után.

— Virágot tessék! Ibolyát, rózsát tessék! — hangzott a vékony hang a tompa zugás között.

— Ujság... Ujság... — sipította az ujságosgyerek félig összeszorított ajakkal.

András leugrott a vonatról s kiválasztott három szál szegfűt a virágáruslány kosarából.

— Á, á... virágot? — támadtak rá az ismerősök.

— Milyen jó férj!

— Csak születésnap — intézte el az ügyet egy mosolygással András. — Csak születésnap.

Szégyelte magát, hogy rajtakapták, annál is inkább, mert a feleségének a nyáron volt a születésnapja, amikor még felköszönteni is elfelejtette. Nem rosszaságból, mert nagyon szerette a feleségét, még egy héttel előbb gondolkozott is rajta, hogy mivel szerezhetne neki örömet. Csak egyszerűen kiment a fejéből. Nem volt szép tőle, bánkódott is rajta három napig. De bele kellett törődnie, s lassan elszállt lelkéből a meglepetés-telen születésnap este vádoló hangulata. Most a feleségét akarta meglepni a virággal. A feleségének szánta a három szál szegfűt, de tulajdonképpen magának vette. Szüksége volt, hogy egy kis virágot dobjon a mérlegbe, melynek egyik serpenyője távolodni kezdett

már a lelke szintjéből. A virág visszalendítette a fel-lázadt mérleget, s amíg szerény illatcsokokat dobált bele a füstök tengerébe, mintha az otthoni virágoskert nyult volna a ringó kocsiba, hogy magához ölelje a feléje szálló illatot.

A vonat nagyot lökődött, azután lassan kigördült a pályaudvarról. Az utasok előszedték ujságjaikat, szétnéztek csomagjaik között, s átadták magukat az ütemes ringatózásnak. Jött a kalauz, udvarias szalutálással kérte a jegyeket, de alig volt dolga a szakaszokban. A legtöbb utasnak bérletjegye volt. A folyosón a napi eseményeket tárgyalták az emberek. A vonat mozgása között egyes szavak behallatszottak a közeli fülkékbe. Két asszony a divatról beszélgetett. Az egyik már megvette tavaszi kalapját, dicsérte a formáját, szalmáját, diszeit. Olyan érzéssel beszélt róla, hogy szinte átolvadt a kalap lényébe, s úgy felszívódott bele, mint ahogy a harangnyelv lóg a harangban, messze zugó himnuszokat kondítván.

— Ne piszkáld késsel a körmödet — szólt rá egy gyengéd feleség a férjére.

— Miért ne?

— Mert ha összeütközik a vonat, megszuroid az ujjadat.

Most egy lihegő alak tolakodott végig a folyosón állók között. Idegesen kukucskált be minden ablakon, s ahol czélszerűnek találta, kérő hangon kiabálta be:

— Jön harmadiknak? Nem szeretem az alsóst kettesben.

Megrögzött kártyás volt. Egy partit mindig össze tudott toborozni, s egy-egy érdekesebb játszma miatt számtalanszor továbbutazott már, hogy a legközelebbi vonattal jöjjön vissza.

— Pista bácsi mindjárt otthon lesz — mondta András a szemben ülő őszszakálasnak, kinézve a távolban csillogó lámpák felé.

— Még ráérek — felelte az öreg. — Megérem én a határt a vonat rázásáról. A vonat mindig egyforma. A vonat változatlan. Egyformán ráz, egyformán repül. Egyformán szeret és egyformán gyűlöl. Husz év óta járok be rajta. Ismerem én jól minden porcikáját. Szeresse, öcsém, a vonatot. Lelke van annak. Látja, én nem tudnám a lábammal összepiszkolni a tiszta diványait, nem tudnám ételmaradékkal össze-vissza szórni a padlóját. Megérzi azt a vonatot, ha rosszul bánnak vele és fáj neki nagyon. Én meg se nősültem a vonat miatt. Nekem a feleségem meg a családom a vonat. Aki utazik rajta, mind testvérem. Szép asszonyai a szeretőim, férfiai a barátaim. Naponta másfél órát ülök rajta, hogy közöttük legyek. Ha nincs hivatalom, akkor is bejárok. Sőt akkor még szivesebben. Mert akkor ünnep van s a vonat tele van szinnel, illattal, ünnepi lázzal. A podgyászok még nagyobbak, a szívek még teltebbek, a lélek még rezgőbb. Egész mások az emberek. Nincs köztük magunkfajta vonatbolygó. Be-benézek az ablakokon, megállok egy-egy családi kép előtt, végigsuhan a tekintetem a parfümös ruhákon, lengő tollakon s átérzem a nagy, a szent várakozást, mely ott leng a távolba néző, messze merengő arcokon.

A kalauz benyitott a kupéba, végignézett az ülők során, nem talált közöttük újat, kiment.

— És visszafelé — folytatta a vonatbolygó — elvegyülök a fáradt, kimulatott, mindent elért emberek között. S úgy érzem, mintha az ő mulatásuk az én mulatásom lett volna, s az ünnep mosolya énrajtam hullámzott volna végig. Mindenkinék az örömét érzem és mindenkinék a kielégülését. És meg vagyok elégedve. Mert ha csak magammal törődném, rég meguntam volna az életemet. Így azonban mindennap más életet kez-

dek, mindennap más életet élek, mindennap más életet fejezek be. Gazdag ember vagyok. Senkivel sem cserélnék. És boldog is vagyok, mint a gyerek, aki prizmán néz a levegőbe. Én a vonatot tartom a szemem elé s színesebb képeket látok, mint a prizmás gyerek. Szerelmese vagyok a vonatnak. De meg vagyok róla győződve, hogy a vonat is szeret engem. Tudja, a világon minden kölcsönös. Soha semmi kellemetlenség nem ért még vonaton, a vonat által. Még léghuzamot sem kaptam rajta soha. Igaz hogy tudósa vagyok a vonatjárásnak. Minden szél irányának megvan a megfelelő ülőhelye. Tudom, mikor kell odafelé ülni és mikor visszafelé. Sohasem vagyok türelmetlen. Nem sietek. Nem ugrom. Azt hiszi, a vonat siet, mikor hatvan kilométert hagy maga után óránként? Dehogy! A vonat egyszerűen csak jár. Mint ahogy a világon minden csak jár. A természetben nincs sietés. Minek siessék akkor én? Mikor egyik vonat olyan, mint a másik, mikor nekem mindegyik egyformán kedves, mert az életemhez tartozik. Tudja-e, hogy az én lelkem nem olyan, mint másé? Az én lelkem egy sinpár, melyen vonatok szaladnak.

Egy kis csend lett. Az utasok báméskodva néztek az öreg urra, a vonat szerelmesére.

— Vette észre ezt a zökkenést? — kérdezte az öreg Andrástól. — Most mentünk el a szemafór mellett. Ez már nekem szól. Veszem a kabátom. Lassan, ráérünk. Köszönöm. No, jóéjszakát!

IX.

A vonat minden késés nélkül érkezett meg. A pályaudvart ellepték a hazasiető emberek. A kocsik csaknem kiürültek, s nyitott ajtókkal bámultak a gomolyaggá tódulóknak után. A jelzőharangok titkos üzeneteket tolmácsoltak s a távolban vörös és zöld fények hunyorogtak. Talán egymásra, talán a fölöttük kigyult csillagokra. A vonat lassan elindult, a kocsik nyikorogtak, hogy azután sima csuszással olvadjanak bele a mind messzebb dübörgő ütembe. Ambíciózus forgalmi hivatalnokok sapka nélkül szaladgáltak a sinek között, az egyik kikapta valamelyik ór kezéből a lámpát, s nagy fényívet irt vele a sötétségbe. Válaszul egy félkör gyult ki az órház melletti éjszakában. Füttyszó hallatszott, kocsik lökődtek, s álmosan, vontatottan indult utjára egy tehervonat.

Az utasok végigszáguldoztak a hazafelé vezető uton. Nem volt könnyörület a szembejövőknek. Mind-egyik iparkodott megelőzni a másikat, hogy előbb érjen haza a többenél. Közben irigységet keltő ajtócsapások hallatszottak, amint valaki elérte otthonát. Megfordult a kulcs a zárban. Mintha az ismerős léptek zajára az utcára leső lámpa is nagyobb lobot vetett volna.

Andrást Lenke mellé söpörte az ár.

— Mi, maga az? — szólította meg Lenke.

— Én vagyok. Most már együtt mehetünk hazáig.

— Elkisérem, ha megengedi, — mondta mosolygva Lenke — mert ő messzebb lakott.

— Velem ebédel holnap is? — kérdezte András.

— Hirtelen nem tudott mást kérdezni.

— Hogyne! A legjobb vendéglő az eddigiek közt. Már meguntam a kísérletezést. Egy kicsit messze van a hivatalomtól, de legalább járok egy kicsit. Szegfűt visz a feleségének?

— Igen... Három szál. De a feleségemnek talán elég lesz kettő is. Az egyiket magának adom. Elfogadja?

— El, köszönöm. Megszagolom. És most visszaküldöm a feleségének.

És mosolygva adta vissza a szegfűszálat Andrásnak.

— Igaza volt! — motyogta András, mikor belépett a kapun. Virággal így még nem ütöttek arczon senkit.

A folyosón egész éjszaka volt már. Jóleső nyugalom pihent az alig világos ablakok alatt. A zöld függöny mintha arany pettyekkel lett volna kihimezve, nem engedte át magán a lámpafényt. Kiméletes volt az éjszakához. Nem illik gyászolóhoz piros ruhában menni.

A cseléd a konyhában szives jóestét kívánt neki, s a tüzhelyhez futott, hogy lyukra tegye a lábast.

— Isten hozta! — kiáltott örömmel Sári a küszöbről.

Az ajtó nyitva maradt mögötte. Már meg volt terítve a szobában. Szép fehér abrosz simult az asztalra. Két fényes tányér nézett rajta farkasszemet, s ragyogó evőeszközök csillogtak egymásra. Friss czípó domborodott az asztal sarkán, mellette a kenyérvágó kés nyult el, a házigazda meleg markára várva.

— Isten hozta! — ismételte Sári boldogan, a viszontlátás boldogságával. — Tessék a vacsorához ülni, kis uram!

András megcsókolta a felesége haját. A választékon. A bőrére is jutott a csókból.

Leültek. Bejött a vacsora. Sári felszórta a lámpát, mint ahogy a színpadon felgyulnak a lángok, mikor felgördül a függöny.

— Jó étvágyat, kis uram!

— Jó étvágyat, kis feleségem!

A gyerek a hálószobában aludt a varrógép mellett. Csendes szuszogása, mély lélekzetvétele behallatszott a nyitott ajtón.

— Jó volt a kis lokomotív?

— Nagyon jó fiú. Tudja, hogy beteg vagyok. Ha látná, hogy vigyáz rám! Lehajolni sem enged.

— Mától fogva nem csókolom meg a szájacskáját — mondta András rejtett czélzattal. — A vonaton sok minden bacillus ragadhat az emberre. A gyerek minden baj iránt fogékony.

Ezt már régen meg akarta mondani a feleségének, de nem találta meg rá a kellő formát. Azt akarta vele elérni, hogy ő se csókolja szájon a gyereket.

— Én már régen csak a hátát csókolom — mondta Sári elborulva. — Csak a hátát, a kis háta közepét, azt is letörülöm a csók után, hogy a véérébe ne menjen a csókom.

Andrásnak összeszorította a szívét a fájdalom. Megbánta, hogy a mosolygó vacsora fölé akaratlanul megidézte a halált.

— Tudja-e a kis feleség, hogy ma este virággal fekszik?

— Virággal fekszem?

— Igen bizony. Három szál szegfű van a kabátomban. Az asszonykának hoztam. A jó vacsorák jutalmául. A házvezetés gondjainak ellensúlyozásául. Fogadja szívesen.

Sári a fogashoz futott, kirántotta a kabát belső béléséből a virágot, s a melléhez szorította.

— Oh, milyen édes, milyen drága maga!

Nem is evett többet a vacsorából. Minek is kellett volna már neki hus, mikor virágja volt, három szál szegfűje, háromszoros szerelmi jelvény az urától. Simogatta a piros virágok szirmait, egyszerre szívta be mind a három illatát, talán sok is volt a mellének, mert hátra vetette utána a fejét, s félig lehunyt szemmel kereste az ura tekintetét.

— Hanem maga tékozló ám! — fenyegette meg Andrást a virág szárával. — Elég lett volna egy szál szegfű is. Hisz magától minden szál virág nekem egy egész kertet jelent.

Most egyszerre felvidult a szoba. András úgy érezte, hogy még sohasem szerette úgy a feleségét. A bünbánat is szerelemmé olvadt a tekintetében. Egyik kezével a Sári kezét fogta, s félkézzel vacsorált, mint a suta gyerek, akinek balkezeit leszoktatóul a székéhez kötik. Közben néma fogadalmakat tett, hogy idegen asszonyra nem emeli többé a szemét, dohányzószakaszban utazik s egész uton olvasni fog. Nem is olvasni, hanem tanulni. Rövidesen leteszi a vizsgákat, s bekerül a fogalmazói karba. Milyen jó is lesz. Mert valamivel zsongítani kell a lelket, új ruhát kell ráadni, mint a gyerekekre husvétkor. Érezte a tudás gyönyörét, a sikerek kéjét, s a reményt, hogy meg fog gyógyulni a felesége, s boldogok lesznek.

Ólébe emelte a napról-napra könnyebbedő asszonyt, s csókkal borította a homlokát, a fülét, a nyakát.

— Lám, ha nem volna beteg, nem is érezhetnének ezt a boldogságot.

Sári sóhajtott egyet. Nyomta a mellét a boldogság.

— Én úgy hiszem, — mondta — mindegy, hogy milyen körülmények közt keresi fel a boldogság az embert. Ha valaki csak a halála órájában lehet boldog, tánczolja kell a halálba mennie. Az élet csak beléptidij a boldogságra. Ha valamit érezünk belőle, már nem szabad sajnálnunk a beléptidiját.

— Igaz, igaz — bizonyítgatta András, s lejjebb srófolta a lámpát, mert füstölt. — Igaz, igaz... — mormogta, s egész lelkével belefogódzott a pillanatba, mely átsuhant a lelkük fölött.

X.

Egy tehervonat futott be a személyvonat előtt.

— Csak tíz perc — mondta vigasztalólag a kövér statisztikai hivatalnok, akit a vonathumor a guta kedvencének nevezett el. — Csak tíz perc. Ez a 613-as mindig késik. Mmindig késik!...

De most már nem volt kellemetlen a sinek között való járkálás. Ki lehetett gombolni a kabátot, kaczkiasan kihuzni a nyakat, hogy a torokvédő helyett a szellő ölelgesse. A hiu lányok már félcipőben jártak s szalmakalapról ábrándoztak. Ibolyát fogtak a kezükben, s a csokorral simították el homlokukról az odacsuszott haját. A nagyobb diákok már merészebbek voltak velük, mint a télen. A hátuk mögött latin igéket konjugáltak, s az Odisszea első sorait ropogtatták. Gondolták, ha Tróját be lehetett venni egy fa-lóval, akkor egy lányszívet is meg lehet ejteni az Odisszeával. A lányok már mosolyogtak feléjük, pedig a mosoly a szívnek a liftje. A kofák is kitavasziásodtak. Otthon hagytak magukról vagy tíz szoknyát, remélve, hogy csak nem fázna már meg a rajtuk maradt tizenötben. A harmadosztályu utasok kitelepedtek a váróterem elé, a hosszú padra, s a vonatot ígérő kanyarulatot lesték. Az állomás előtti mezőn már ütközött a fű, mint a diák állán a szakál. A kitaposott utak vidáman kanyarodtak benne, örülve, hogy nemsokára eltűnnek már kopaszságukkal a zöldszálas tengerben. Az országút melletti házsorra rásütött a nap. Tüzeket gyújtott a tetőkre dobott üvegdarabokon, s megfürdette az aprókoczkás ablaktáblákat. Valahol messze por is kavargott. Talán automobil iramodott Pest felé, vagy valami tejeskocsi száguldott zörgő kánáival.

Most megint tehervonat jött Pest felől. Hosszu kocsisor gurult a fekete gép mögött. Barnára festett léczes kocsi, fődött feketék és nagy pónyvákban szürkélkedők. A kocsi emeletén ülő-ember formájú faköpenyek gubbasztottak, betört, összeropedezett ablakkal, tilinkójául a szélnek. A kerekek nyikorogtak, sirtak, mintha érezték volna a csikarást, melyet rájuk mért a fék aczélos ökle. Az előbbi mozgásból hosszú

álló vonal lett. A vonat végéről tehénbögés hallatszott. A kocsi ajtajáról különböző színű czédulák kiabáltak le különféle utasításokat. A meredek lépcsőkről üléstől meggörnyedt fékezők ugráltak le, s nagyot nyujtzták az elnémult kerekek mellett. A gép lihegve állt az állomás előtt, nem engedték be egészen, hogy el ne fogja az utat a személyvonat utasai elől. A kéményéből hig füst tódult föl, s a nagy kémény egy mellékcsővéből sűrű fehér gőz festett vékony stráfot a levegőbe. Mintha pörge kalap mellett árvalányhaj lengett volna.

— Megvárjuk a 613-ast — rendelkezett a forgalmi hivatalnok.

Megszólt a jelzőharang. Háromszor csengett, háromszor hármat egymás után. Fokozódó dübörgéssel kanyarodott ki a pesti vonat. Az állomás előtt megmozdult a Babel, s a vonatot váró idegesség vonatmegrohanó sietségben elégtül ki.

András sietett helyet biztosítani magának az ablak mellett. Kivette zsebéből a könyvlapokat, s tanulni kezdett. Már ötödik napja tanult, befelé is, hazafelé is, meg volt magával elégedve. Megszokta, hogy az időjárásról beszéljenek mellette, s nem zavarta, ha a miniszterelnököt szidták a feje fölött. Egy nagy szorgalom-szigetté alakult a vonaton, s a lelke élet a sziget csucsához erősítette jégtörőnek. Visszapattant róla, kettétört rajta minden idegen szó. Azt sem tudta volna sokszor elmondani, hogy ki ült mellette, ismerős-e, vagy ismeretlen, asszony-e, vagy férfi. Fel sem nézett a könyvből egész uton. Már májusban vizsgálni akart. Ugy számított, hogy másfél év alatt megszerzi a doktorátust. De nem mert rágondolni, hogy mi lesz a másfél év alatt és mi lesz a másfél év után. Meddig huzza még az asszony és mi lesz a gyermekkel, ha az öregek is meghalnak, Nem mert rágondolni és belemerült a vékonylapu, apró nyomásu könyvbe, hogy a lelke vedrével lemerítse az előre tolakodó gondolatokat, s ujjakat, üditőket, feledtetőket hozzon fel benne a mélyből, az ismeretlenből.

Mintha gyilkolták volna a titkos vágyait a kattogó kerekek. Amint egy felbukkant a mélyből, a sinekként futó sorokból, a függöny kormos gyürődéséből, a sárga srőfejekből, s mindenhonnan, ahová a pillantása tévedt, már gurult a jótékony kerék, s lenyisszantotta a révedező lélek álmatag kinövéseit. Mint a pallér vizsintezője, elsimitotta a hullámokat. És jöttek szembe mereven szökő távirdaoszlopok, harangbóbitás órházak, gorombán zakatoló vonatok. Mind olyan jó volt, hogy visszaüsse a fejét a sorok közé, mondván bölcs élet-tapasztalattal: Nem akarsz megváltozni? Sohase magadba, mindig csak magad elé!

(Folytatása következik.)

Toll és tőr.

— jul. 19.

TISZA ISTVÁN GRÓF a levelét megírta... és az ellenzéki gyakorlatjavítók most gondosan megpiroszczeruzázzák az írásművet. Azt hisszük, felesleges ez az iszonyu munka, az ellenzék is úgy van most, mint az elfogult tanár: átolvassa és kijavítja ugyan a dolgozatot, de mielőtt a klasszifikációt odairja, még egyszer megnézi a borítékot, és ha ott olyan név van, ami neki nem tetszik, egyszerűen odairja a szekundát. »Nem fogadom el.« A baj csak az, hogy eljön majd a vizsga, a dolgozatot kiteszik a publikum elé és a

publikum összeméri a dolgozatot a kritikával és a kritikusokkal. Amire persze a bösz kritikus megenyhül majd és dadog ekképp: hiszen nem a tartalom volt rossz, a tartalom ellen semmi kifogásom, csak a külalak, a kiállítás volt borzasztó. A rendőröktől való kiállítás...

SZEMERE MIKLÓS, a közismert satóbbi, a magyar közélet milliomos bohémje most már valóságos nagyüzemből termeli az ötleteket, amik boldoggá tehetnék a szegény, szegény országot, Miklós mester a Hubák sarja és így talán nem ismeri a népies szállóigét, hogy »éccákkal el vagyunk látva«, — ám bennünket ez nem rettent vissza attól, hogy ne kibiczeljünk... pardon, ne figyeljünk a ferbli-evangelista vélekedésére. Tehát először: »védjük meg a földet«. Helyes: védjük meg a földet, — de kinek a földjét? ... Csak nem gondolja Szemere, hogy azért nem vagyunk boldogok, mert nem védjük meg — az ő földjét. Aztán: sajtótörvényt, amely megvédi a becsületet... hát olyan könnyen kísértésbe jön a becsület, hogy csak egy sajtótörvény védheti meg? És végül: el Budapestről. Rendben van: el Budapestről, de hová? Bécsbe ugyan még mehetnénk, — minket nem tiltottak ki onnan — de már Szentlőrinczen utunkat állandóan a Miklós ur gazdatisztja, hogy »csóki rongyos, vissza Pestre«. Hát bizony, ez az ötlet is — hogy mondjuk — kissé széllel bélelt, de hát nem csoda, ha ekkora ötlet-üzem mellett egy kis — üzemi baleset is előfordul.

KULTURA KELL a jó magyar vidéknek, kultura, Ibsen, Strauss Richárd, kamarajáték, Anatole France, psychoanalysis, meg ananászfagylalt, az egyszer bizonyos. Nincs a világnak még egy olyan darab földje, ahol annyian ráéreztek volna az emberek, a szolgabírótól fölfelé egész a parádés kocsisig a nyugati kulturára, mint ebben az országban. Nem akar itt senki mást, csak kulturát, jó, finom irodalmat, meg művészetet. Azért is olyan kevés nálunk mind a kettő. A közönség elfogyasztja, felfalja és úgy megemésztja, akár a paprikás szalonnát. Alig marad belőle valami. Ó én okoszemű, rajongó lelkeim, akik itt valami nagyszerű nekilendülésről, tavaszi zsendülésről álmodoztok, mikor látjátok már be végre, hogy itt a gulyáson és a részletügynökön kívül minden csak uri hunczutság. Hát nem a leggyönyörűbb igazságot mondta ki a héten az a vidéki főbíró, aki a népszimű ápolását kötötte a szívére a színházi titkárnak? És nem jut-e eszetekbe a végzetes lasciate ogni speranza, mikor halljátok, hogy a főbíró ur érdeklődve, fölragyogó szemmel kérdezi: Nem somogyi gyerek az a Strindberg, akinek a darabját elő akarják adni az aktor urak? Hát persze hogy somogyi, a rágyogó teremtésit, persze hogy somogyi. Sternnek hitták azelőtt, hanem azért okos ember volt, játékgendélyt kezelő főbíró ur. Nagyon okos ember volt. Már csak azért is, hogy nem lett szolgabíró Somogyban, ami pedig nem is olyan kellemetlen foglalkozás. Pláne ha az ember még Ibsenre is emlékszik, aki tavaly a csurgói megyebálon asztal alá itta az egész aranyifjúságot.

A FALUSI BECSÜLETVEZÉR megszőkött, miután a Kuria kettévágta karrierjét s ezzel egy új tipust mutatott be a nyilvánosságnak, mely vidéken nem új ugyan, de nagy városok belső életében meglehetősen ismeretlen. A vidéki élet sajátosságos strukturája bőven termi a botrányba oltott alakokat, s úgy lehet, hogy a kicserélődés kölcsönös, mert amit Pest nyújt

Fehérgyarmatnak, azt Fehérgyarmat nem nyújthatja Pestnek, de ez tőle telhetőleg másképpen rekompenzálja magát. Minálunk kivesztek már ők, a henczegés és lokális gőg utolsó bölényei, de amint az ember leszáll a vicinálisról, hamar találkozhatik velük. Ők iszszak száz szál gyertyával a bort, ők viselnek sertét a kalapjuk mellett, ők személyes ismerősei minden méltóságos urnak és hivatalosak a legexkluzívabb soiréekre. Ráhágnak a lábodra s uraságodnak görbe az orra kiáltással öreg családapákat tüznek a bajuszuk hegyére. És elegánsak: a szabó nagyságos urnak szólítja őket és elsiratja a kamgarnt, hátul magas levágással, elől három gombbal. Éjjeli zenét is adnak, de csak a comme il faut hölgyeknek, birtokuk van Erdélyben gázzal és automobillal s a helyesírást a váltók bal szögletén tanulják meg. Most, hogy egy ilyen előkelő bucsut mondott a társaságnak, mely egyébként türte és nagyranevelte, nagy az öröm és újból szabad a lélekzés. Ugy látszik, hogy a vidék, melyben jelenlétével füledtté tette a levegőt, elementáris csapástól szabadult meg, s a kivándorlás, melyet sokáig azzal vádoltak, hogy államilag szervezték, legalább így utólag méltóan rehabilitálódik.

Beöthy Pál.

A nagy égszakadás-földindulásban, ami az alelnöksége mézes heteiben végigdübörgött az országban, nem vehették ki tisztán az arcját. A »Tisza intimusa« — mondogatták a barátai. »Szolgabíró volt Biharban« — szoltak az ellenségei és ezzel ezen az oldalon is, azon is res judicata lett a »Beöthy-ügy«. Most azután, hogy az orkánok koncertje elcsitult s itt-ott már a béke szivárványa is kiivellődött: kiélesedett a Beöthy Pál profilja is. Bihari profil, kemény, éles és egy kicsit — nem nagyon, nem veszedelmesen — zord. Az első, amivel most kezdte, az volt, hogy leszámolt egy hazugsággal, azzal, hogy a munkapárt hallgatása nem veszteglő erő nyugalma, hanem a bünbánás és vezeklés csendje. Beöthy volt az első, aki a munkapártiak közül kiállt a placzra: »Hát lássuk azt a népharagot!« A népharag azonban nem volt seholy, ebben különbözik a gyűlés a koalíciósokéitól. Ott csak harag volt, nép nélkül, itt nép, harag nélkül, csak egy ujjongó, mámoros tömeget látott maga körül, amely lelkesen ünnepelte és talán csak ott szállt le a lelkesedés — egy pillanatra — a forrpontról, ahol a »bebörtönöztetjük«, a friss készülődés fegyvercsörgését érezték ki a szavaiból. Azonban huszonnégy óra mulva maga Beöthy magyarázta meg az országnak, hogy szavait rosszul értelmezték, tehát ezzel is rendbe jöttünk volna. Hogy szaporodtak-e felvilágosító szavai után a hivei, nem tudjuk, de ez talán nem is érdekli Beöthy Pált, aki nem a népszerűséget, hanem az ország üdvösségét keresi. Ez a törekvése annyira őszinte és becsületos, hogy egyformán örvend majd, ha az ország ezt az üdvösséget akár az ő, akár a mások receptje szerint éri el. S ez az igazi hazafiság kritériuma.

Wagner zenéjét jobban szeretem, mint bárki másét. Olyan hangos, hogy az ember egész idő alatt beszélhet. anélkül hogy mások hallanák, amit mond.

Wilde Oszkár.

A mester.

Irta: FEHÉR SÁNDOR.

Ázott erdő puha ösvényén, kristály-cseppek pergése alatt vándorol egy hosszú, aszott tanító. Vékony lábására minden lépésénél kinyulik a hasából s úgy esik a nedves földre, mintha lyukat döfne bele. Két karja üresen lóg előre-hátra: batyuja nincs; a háta pedig olyan, mintha csak a fele volna, a másik felét elfelejtette hozzáhizlalni; talán a nagy szórakozottság miatt. Rövidke kabát szégyenkezik rajta, derékig érő, s alóla merészen érvényesül kifényesedett ülepe. Arczifejezése olyan, mint minden tanítóé: éhesen szomorodik a világba.

Izmos, hegyes fenyőfák apró tüszurásokkal csufolják. Öreg, hömbölgő, szepesi viharoknak tréfás, kis kölykei fuvallnak körülötte; az ilyen kicsi szellőnek is olyan az enyelgése, hogy oda nem valósi ember tüdőgyulladást kap tőle. A tanítónak azonban nem árt, csak kicsit kiszellőződik. A fejében megtisztulnak a gondolatok:

— Így lesz; szépet és jót fogok tenni. Elmegyek az emberek közé és tanítani fogom őket. Akik Istent nem hisznek, csak imádnak, akik sötét babonaságra vannak nevelve, azokat megismertetem a természettel és annak erőivel; elmagyarázom a csillagok járását, a szelek keletkezését, beszélek a halálról, a szellemjárást kikergetem közülök s leleplezem a rossz papokat. A hitetlenek, a durvalelkűek, a keserű és alacsony emberek közt hirdetni fogom a békét, beszélek nekik a társadalom keletkezéséről és fejlődéséről s erőszakos, testi verekedés helyébe szellemi fegyvert adok nekik, hogy kiművelt okossággal, tanulással emelkedjenek ki alávalóságukból s így kerekedjenek elnyomóik fölé.

Napsugarak tolokodtak a komoly fenyők közé, s a vándor, oldalt nézve, meglátta a fák közt suhanó, elnyuló, szögekbe tört árnyékát. Tetszett neki. Némi humort fedezett fel ebben a jelenségben s jókedvében nagyot csapott a hasára. Ez mérgező korgással viszonozta a bizalmasságot.

Szaporázta a lépést s az ösvény egyszerre csak kiszélesedett, majd óriási, csillogó, zöld rétséggé nyult el. Alig száz lépésnyire kis tót falu telepedett a zöldbe, fehér házikóit megsütötte a nap s ezek csillogva kaczerkodtak a messze, párás, szürke hegyekkel. Fehér templom-tornya vasárnapi göggel ágaskodott a faluból fel a kékségnek. Mire vándorunk odaért, szelid, együgyű fecsegéssel ömlött ki a nép a templomból. Egy részük meg-megállt a füves templom dombján s folytatta a beszédet; a többiek elszéledtek a házak között, lassan lépve, komoly ábrázattal, a vasárnaptól megnyugodott magatartással.

A tanító fellépett a domb tetejére. Az emberek kelletlenül nézték hétköznapi ruháját, ő pedig, küldetése fontosságát érezve, kidüllesztette a mellét. De ez nem akart kidülni. Csak néhány jobban fejlett bordacsont örült meg, hogy szerephez jutott és kirajzolódott a puha és sötétes ingelejére.

— Emberek, most a templomban Isten dicséretét hallottátok. Ti mindent vakon elhisztek. Nem jól teszitek. Tudjátok meg, hogy Isten nem az, aminek ti gondoltátok, nem bálvány, hanem erő, melyet nem a templomban kell imádni, de a természetben kell megismerni. S ha megismertétek, akkor a hitetek nem lesz vak és sötét imádás, hanem világos megértés. Akarjátok-e megérteni Istent, akarjátok-e megismerni a természetet?

Körülnézett. Az emberek feléje fordultak és széles

nevetés volt az arcukon. A hangja úgy szólt, mint az elnyítt gyermektrombita s ezt nevetették.

— Ha akarjátok, én itt maradok köztetek és tanítani foglak titeket mindaddig, míg az eszetek ki nem nyílik és a fejetek meg nem világosodik.

Az emberek csodálkozni kezdtek azon, amiket mondott; egyesek úgy vélték, hogy szólni kellene a papnak; volt aki azt mondta, hogy el kell onnan kergetni, mert más Istenre akarja tanítani őket; biztosan zsidó.

A nap megrekkent a hegyek közt s kiadta minden erejét, ami megmaradt neki, mire ide jutott. Az emberek a templomtéren szorosan álltak egymás mellett s egymás hátára tolokodtak egy-egy okosabb tót köré, aki tudott régi apostolokról, új istenség-hirdetőkéről s ezeknek szörnyű bünhödéséről. Egyszer csak nyugtalan és szokatlanul eleven mozgás lett a lassujáratu tótok közt. Egy kis fiu eldőlt. Nagyon megsüthette a nap, s a csizmák szaga is nehéz volt ezen a helyen; alacsony is volt a gyerek. A csoportosulás odasűrűsödött. Akik a gyermek mellett álltak, csak néztek körül: hátha akad, aki tudja, hogy mit kell csinálni; a többiek igyekeztek nézni. Lehet hogy meghal, s akkor az beszélhet róla leg-többet, aki látta is.

A mestert, fenn a dombon, ez a dolog első pillanatra megzavarta, mert elterelte róla a figyelmet. Amint azonban észrevette az összesereglést, odalépett két hosszú lépéssel a parasztok közé s látta, hogy a gyerek csak elájult, könnyű lesz eszméltre hozni. Hagyta egy darabig az embereket, hadd ne boldoguljanak vele. Mikor aztán hozzáfogott volna az élesztéshez, nagy sivalkodás kintáradott bele a munkájába:

— Megverték szemmel, biztosan az a hórihorgas olvasott rá.

S most nagy zavar lett. A lelkek hányódtak a boszu és az emberszeretet között, nem tudták, a gyereket meentsék-e, vagy az embert üssék. Az emberszeretet diadalmaskodott, mert valaki elkiáltotta:

— Hamar szemet oltani; nincs itt asszony?

Akkor már ott sopánkodott néhány öreg asszony, akik erre kézzel-lábbal furakodtak kifelé a nehéz, esetlen parasztnyájból.

Rövidesen került egy pohár víz, valaki aztán tüzes üszköt hozott lapáton. A gyerek körül kicsit kitágult a kör, s egy ránczos, öreg, reszketős boszorkány középre lépett.

Az emberek szája kitarult s lélegzetük csak hal-kan, vissza-visszatartva, apránként lopózott ki. Nagy csendben figyeltek és durva idegeik most finom, ködös földöntulíságot neszeltek.

Pohárral kezében leguggolt az öreg asszony s hal-kan mormolva, hosszú, fekete körmével megfogott egy üszköt. Lassan, óvatosan beleeresztette a vízbe. Sziszszent az üszök, amint vizet ért, sustorgott, forgott s magas, kanyargós füstbe fulladva kialudt.

A gyerek, sápadt, titokzatos fehérséggel az arcán, a földön hanyattfekve, mutatta a halált.

Ekkor az életösztonök csodálkozó, halk, félős, borzongó reszketésébe durván belerikoltott a gyermektrombita:

— Szamárság; babonaság! Hát ettől majd felébred a gyerek?

Azzal nekirontott a boszorkánynak s egy rugással felborította; poharát, üszkét, egész varázslatát felrugta.

A parasztok megrémülve látták a borzongató szentség gyalázatát. Az öreg asszony sikitva átkozódott és neki akart menni körmével a szentségtörőnek. Nem hagyták. Megijedtek annak a bátorságától és valami ismeretlentől féltek.

A tanító üvegcsét vett ki a zsebéből s a gyerek

orra alá tartotta ; aztán megfogta a két karját, emelte, oldalt nyújtotta s addig tanította a beteget lélegzeni, amíg ez nagyot sóhajtván ki nem nyitotta a szemét.—

A mester mosolyogva körülnézett. Kifejezéstelen, durva arczokon valami lelkes, eleven öröm fénylett. És csodálát.

— Lássátok, nem a ti buta babonátok gyógyította meg ezt a nyavalyást, hanem egyszerű dolgok, mester-séges lélegzés és olyanok, amiket ti is meg fogtok tanulni.

Most egy öreg ember hirtelen térdre borult előtte s megkapta csontos, bütykös kezét ; megcsókolta. Ez megzavarodott ekkora hálától s röstelkedve nézte a megcsókolt ránczokat.

Egyszer csak körülveszik, letérdelnek előtte, csókolni kezdik ruháját, a nadrágja rojtos széleit, rövid, lenge kabátját, a czipője orrából kibujt hüvelykujját és átlátszó füle kagylói beterelik a fejébe az üvöltést :

— Szent ember. Csodát mutatott. Krisztus ereje szállott belé és meggyógyítja a nyavalyásokat

Az iménti öreg asszony dühösen felé köpött :

— Csaló, kuruzsló, az ördög szállta meg.

— De emberek, értsétek meg, ezt ti is megteszitek, ha megtanítlak rá.

— Taníts meg, légy a mi mesterünk, papunk, közöld velünk Krisztus csodatevő hatalmát.

Az éhezéstől intelligenssé finomult feje lenyikkant a mellére, mintha az ádámsutkáját hirtelen benyomták volna ; lógó fejjel, lábait lassu készülődéssel előre nyújtva, megindult.

Az emberek elcsendesedtek. Fejet hajtva utat engedtek neki s ő kilépegetve közülök, busan neki-vágott az erdőnek.

Csacsogott a szarka, füttyült a rigó, füle körül bogár zümmögött s ő ijedten menekült a hangok elől ; a fülében zugott még :

— Szent ember, csodatevő.

S a madár szava, bogár zümmögése is olyannak hallatszott neki.

Szégyelte magát.

— Ezeket jól megvilágosítottam. Örök emléküik lesz, hogy volt egyszer itt egy csodatevő szent... De hát hogyan kell csinálni? Hol lehet megfogni ezeknek a lelkét?

S dühösen szétcsapott motolla-karjaival a fiatal fenyők között. De ezek nem hagyták magukat : megkarmolták.

Estére város elé ért. Sötét volt s hatalmas gyárak fénye a fekete füsthengerekben kanyargó, rémes, barnás tűzvonalakkal kigyózott.

Városvégi, kis réten fekete, mozgó tömegek ; arra tart a mester.

— Mit keres?

— Embereket.

A munkások, vagy kétszázan, abbahagyják halk, dörmögő beszédjüket, nézik a sötétből kinyuló alakot.

— Ki ez? Talán kémkedik? Ki küldte?

Ez megfogja egyiknek a kezét. Ököbe van szorulva. Meghökken, amint megérzi a sötétben láthatatlan, kemény erőt. Sugva kérdi tőle :

— Mit csináltok ti itt? Talán verekedni indultok?

Ez mogorván hallgat s merően nézi az arczát, hogy meglássa, miféle a viselője.

Ne gyanakodjatok rám. Éhes és nyomorult ember vagyok. Testvéretek.

Erre többen odasereglenek. A sötétben olyan ez a tömörülés, mintha nehézkes, belső forrongástól megremegő hegyeket tologatna összébb valami láthatatlan nagy erő. A mester elfojtott rekedtséggel szól hozzájuk :

— Látom a titokzatosságon, érzem a buzogányos öklötökön, hogy háborúra, véres haragra lelkesedtek. Fogadjatok engem testvéreim, s engedjétek, hogy békét hozzak közétek.

Kihangzik a dühös kaczagás :

— Talán megijedtek odabenn s adtak valamit, hogy közénk jöjj.

— Magamtól járok az emberek közt. S ahol elvakított, mérges szavaktól megtévesztett lelkeket találok; ott én világosságot terjesztek. Benneteket rosszul tanítottak. Lázadást szítottak elégedetlen agyatokban, de nem gondoltak arra, hogy megértitek-e azokat az eszméket, amikért harcba indultok. Engedjétek, hogy tanítsalak benneteket. Hatalmas az öklötök, amivel verekedtek, de félszeg a szellemetek, amely nem tudja megítélni, hogy kell-e omolnia a vérnek. S a végén mégis csak alul maradtok.

— Mi éhesek vagyunk.

— Lássátok, itt fogták meg a lelketeket. Könnyű volt. Hadd fogjam meg én a másik oldaláról ; egyetek, igyatok, s akkor hadd beszéljek veletek. Aki jóllakott, elfelejti, hogy éhezni szokott.

Gyertyák kerültek, két söröshordó gurult az éjszakai népgyűlésre s ettek, ittak.

A mester huzódzott az italtól.

— Én nem. Sohasem szoktam. Ti is csak mértékkel tegyétek.

Előállt egy fiatal munkás :

— Hallod-e, te világjáró. Sohasem voltál részeg?

— Nem én. Világos az én fejem mindig.

— Akkor számár vagy. Minek az a nagy világosság?

Ha mindenki okos lesz, akkor igazán csunya élet lesz a földön. Kiszáradnak az emberek. No, igyál egy pohárral.

Ez rábámult a legényre. Gyertyafény esett a munkás arczára és éles, fehér foltok vigyorgó, józan halálfejnok rajzolták ki. Megijedt. Elvette a poharat és felhajtotta az italt.

— No, még egyet.

Ivott.

A dolgok különös alakokká tömörültek előtte. Itt látott két lábat, rajtok egy söröshordó himbálózni ; amott egy embernek a feje tetejébe gyertya volt bedugva, de a lángjával lefelé s az egész koponya világos és átlátszó volt ; benne a gőzök kavargása látszott. A munkások között itt-ott kurjantás hallatszott.

Ivott.

— Édes testvéreim, — szólt később — a társadalom gonosz. Nem akar inni eleget és egészen száraz belülről. Üssük agyon az urakat, mert nem adnak inni a népnek.

— Éljen ! éljen ! — ordítják körülötte s néhányan már ledőlnek a földre ; ott horkolnak utálatos, nedves gégevel. Mások a Marsellaiset éneklük és csapkodják öklükkel a söröshordókat. Egy-egy gyertyafény kiálszik. Egy megvérezett ököl rácsap az utolsó gyertyalángra. Sötétség. Alig mozog valami. A mester összehajítja a lábait, mint a bicskát, karjaival valami buta képzelésben megöleli magát s leül a földre. Utálatos hangok hallatszanak.

Hüvös szél vágja meg. Megrázkodik. Aztán csak ül és bámul. Előtte fekszik a fiatal munkás, aki rávette az ivásra. A gondolatai kezdenek lustán kikecsmeregni a fullasztó gőzből :

— Hivatásom. Felvilágosítani, tanítani. Papokat, babonákat elégetni. Durva munkásnép. Nem tudja, mit tesz. Mindegy, így is jó. Azért mégis nekem fel kellene világosítani.

Aztán nagyot kaczag és feláll. Ugy nyulik ki a sötétben a földből, mint egy kialudt gyertya. A rekedt kacza-

gás kellemetlenül fellármázza az éjszaka mámoros hangulatát. A felhőkkel kibujik a hold.

Odahajol a részegen alvó munkástestvér fölé és megcsókolja a száján.

— Te zsvivány: Talán mégse kell az a nagy világosság. Jó a mámor. Még fiatal az emberiség a kijózanodáshoz.

Azzal óvatosan; hogy valakire rá ne lépjen, kilábol a forradalmi tanyából. Kiér az országutra, rávilágít a hold, s intelligens apostol-feje kissé részegen bölöngat finom, törékeny nyakán.

Juliusi kert.

Mint egy lomha asszony szőnyegek ölében,
Mint egy érett szép nő, félsötét szobába',
Álmodik és vár. A szerelmesét várja.

Nehéz illat ül a bágyadt rózsafákra,
Még a hosszú fű is lusta már és fáradt,
Álmosan karolja a sok virágágyat.

Salviát, pipacsot, kövér violákat
Tikkasztó sugarak csókolnak betegre,
Kis virág-szemhéjuk félig leeresztve.

Öreg nagy olajfa néz a buja kertre,
Égi istenasszony, Athéné virága.
Aranyszirom-esőt hint sok ezüst-ága.

Lázás illatu a Béke szentelt fája,
Olyan, mint a lány, ki hófehér ruhában
Titkon mámorokkal küzködik magában.

Balázs Mária.

Krónika II.

Oh Venezia!

— jul. 19.

Asszonyom!

Önnek irok, ámbár jól tudom, hogy ma ez már nem szokásos az irodalomban. Magam azonban, aki konzervatív ember vagyok és még mindig Prosper Mérimée-nél tartok, újra önhöz fordulok, még pedig ezuttal azért, hogy sok szerencsét kívánjak önnek, asszonyom, ahhoz, hogy bár katolikus hölgy, még sem tartozik a velencei patriárkának egyházmegyéjébe. Cavallari ő eminenciája ugyanis, amint talán méltóztatott olvasni, szigorú rendeletben arra utasította az ő egyházmegyéjének a papságát, hogy a templomokba ezentúl dekolletált, felcizomázott, vagy bármi más módon modernül öltözött hölgyet be ne bocsásson. Asszonyom, újra: — boldog vagyok, hogy ön nem Cavallari ő eminenciájának az egyházmegyéjében lakik.

De mi ez az én nagy boldogságom ahhoz a nagy fájdalomhoz képest, hogy a női szépségnek, csinnak és izlésnek éppen Velence patriárkája üzent hadat? Ha a kölni biboros tette volna, egy szót sem szólnék. De hogy

éppen olasz főpap, a Velenczében székelő patriárka kezdte ki a szépséget és — a katolicizmust! Asszonyom, vigyázat! Ne dobja el az írást, ne higgye, hogy Isten elvette eszemet. Még mindig tisztában vagyok a szavak jelentőségével és mégis azt mondom: Cavallari ő eminenciája magának a katolicizmusnak üzent hadat.

A patriárka nem a katolika egyházat kezdte ki, de megsebezte a katolicizmus szellemét. És itt most ne méltóztassék a dogmákra gondolni. Jussanak most eszébe, asszonyom, más dolgok. Az itáliai templomok dus művészete, VI. Sándor, II. Gyula és X. Leó pápának az udvara. A renaissance, azután Raffaello, az édes Raffaello, és ha megengedi, La Fornarina, a kedvese, akit ő hol madonnának, hol angyalnak festett. Volt Firenzében? Látta a Santa Maria Novellát, ahol Andrea del Sarto több mint tiz madonnát festett és az mind a felesége volt. Jusson eszébe Bernardo Bibbiena biboros, ez a nagyszerű egyházfejedelem, a Medicik föl- esküdt hive, aki szebben irt latinul, mint maga Cicero, és akinek az előkelő latinsággal megirt komédiáját — La Calandria — ma még sem lehetne előadni sehohsem, mert nem engedné meg a cenzor. Ön, asszonyom, most Savonarolára figyelmeztet. Vártam ezt. De Savonarola — ne nevéssen ki — protestáns volt. Ő maga sem tudta, de az volt. Korai olasz protestáns. Ezért is kellett máglyára jutnia, mert Itáliában a protestantizmus — és éppen a Savonarola máglyáján — megbukott, mielőtt azt valóban ki is találták volna. Ne gondoljunk hát Savonarolára, hanem inkább a katolicizmus gyönyörű Mária-kultuszára, amelyből a barbár idők multán egy általános hölgytisztelet virágzott ki (oh csodálatos lovagkor!). És ez a hölgytisztelet ha nem is pusztán a katolicizmusból sarjadzott, ha része volt benne ama nőemancipációnak is, amely a Czézárok Rómájában (tehát az első keresztények Rómájában) divatos volt, azért a katolicizmusnak ez a hölgytisztelete mégis csak a világ legnagyobb dolgainak egyike. Ez a tisztelet, ez a hódolat szabadította fel, asszonyom, az ön szemét egy sok ezer esztendő rabságból, és higgye el, a reformáció előtti egyházfők egyike sem adta volna ki azt a rendeletet, amelylyel a velencei patriárka csak azt bizonyította be, hogy jó puritán, de nem azt, hogy megértő követője a régi pompázatos, császári és pápai, az igazi katolicizmusnak.

Igen valószínű, hogy a Cavallari ő eminenciája katolicizmusa közelebb áll az öskereszténységhez, mint a renaissance korszaknak az a bibor-katolicizmusa, amelyről én most önnek, asszonyom, ábrándozok, de ne felejtse el, kérem, hogy a nagy reformátorok, az első igazi nagy haragos protestánsok, a német Luther és Melancton és a svájci Calvin és Zwingli is azt mondták, hogy az ő kereszténységük az igazi, az első, az evangéliumi kereszténység, és nem a pápa és nem Róma kereszténysége az. Kinek volt igaza, nincs jogom kutatni. De annyira még emlékszem a kisdíkos tanulmányaimra, hogy tudjam, hogy a szigorú képrembőlők németek voltak, viszont a fejedelmi életű katolikusok — latinok. VI. Sándor (Borgia-család)

spanyol volt, II. Gyula (de la Rovere) és X. Leó (Medici) pedig olaszok. A mostani velencei patriárka is olasz. Itáliában született, ott él, olaszul beszél és a liceumban okvetlenül kellett olvasnia Boccacciót, hiszen különben át sem engedték volna az érettségén. És most mégis olyat tesz, mintha német reformátor volna. A patriárka ő eminenciája okvetlenül, no de egészen bizonyosan megfeledezett arról, hogy olasz.

A saját olaszágával tehát nem jól bánt. Marad a katolicizmus. A patriárka — ez a rendelete is mutatja — igazi vértanu vágásu keresztény. Olyan jó keresztény, amilyenek az első protestánsok voltak. Szigorú öskeresztény, és éppen ezért képtelenség még csak azt is gondolni róla, hogy vétett a katolicizmus ellen. Nem vétett a katolicizmus egyházi szelleme ellen. De hát a katolicizmusnak nemcsak egyházi, hanem művészeti szelleme is van. És szent az utóbbi is. A katolicizmus a dogmákon kívül és felül még mást is jelent, színeket, hangokat, dantei terzinákat, michelangelói plasztikát, lisztferenci zenét, a pápa svájci testőreinek színes egyenruháját, a Brabante felséges és hivalkodó építési modorát. Jelenti a vatikáni képtárat, a velencei San Marco arany-ezüstjét, a spanyol udvari etikett előkelőségét, jelenti azt, hogy a Bourbonok udvarában Molière és társai a »les comédiens de Sa Majesté« címet viselték, azt, hogy a francia nemes talon rouge-t hordott, jelenti Velazquezt, de talán Maeterlincket is, és egészen biztosan jelenti a Petrarca szerelmes szonettjeit.

Ezt a velencei patriárka ne tudná? Biztosan tudja. És mégis ilyen rendeletet bocsájt ki és mégis katolikus. Igaz, asszonyom, van reformkatolicizmus is. Keresztényszocializmus és keresztény-darwinizmus. A patriárka ő eminenciája talán ezekhez tartozik, a reformer-katolikusokhoz. Ez is az ő jó joga. De viszont az egyházmegyéjének a lakói, a velencei nobileknek és a Tizian festette nőknek a fiai és leányai nem reformkatolikusok. Ők olaszok és az ő őseik vérrel védelmezték meg a régi, a pápai katolicizmust azok ellen a német protestánsok ellen, akik puritánok voltak, erkölcsösek és — reformkatolikusok. (Hiszen mégis csak a protestánsok voltak az első reform-katolikusok.)

És végül a Vatikán, ahonnan a patriárkának parancsolnak? Hát a Rómában levő exterritoriális város a Raffaello stanzáival, a buja zöld kertjeivel és a tarka svájci zsoldosaival, vajjon nem az igazi, régi renaissance-katolicizmus? És maga a pápának az exisztenciája, az a nagyszerű és romantikus tiltakozás, ez az önkéntes fogsággal és az önkéntes száműzetéssel való fenséges és regényes tiltakozás, ez a nagyszerű és megindító gesztus, hát ez nem a régi, a renaissance-beli katolicizmushoz illik, nem abból fakadt? De igen. A katolicizmus benső, iratlan törvényei még ma is a szépség és a fenség. A Vatikán pompájában ez csakugy megvan, mint abban a tiszteletreméltó igyekezetben, amelylyel a kicsiny felvidéki tót paróchia plébánosa az ő szegény templomát diszítani igyekszik. És ebből a lánczolatból most éppen egy olyan drága és értékes szemet téptek ki, mint Tizian városát, Velenczét.

A patriárka ma már csak arra emlékszik, már csak arról akar tudni, hogy ő az ő apostoli székében szent Márknak, az evangelistának az utódja. De a szent Márk patriárkai trónja Alexandriában állott, az ókornak ebben a Párisában, és amikor később Velenczébe átvitték, akkor éppen ennek a patriárkai trónusnak a tövében fejlődött ki a Tizian, a Giorgione, a Veronese, a Tintoretto, a Palma vecchio és a Palma giovane művészete. És szent Márknak, az evangelistának a városában voltak szépek a hölgyek, és bársonyzelekés, aranynyaklánczos ifjak ennek a városnak a vizein baldachinos gondolákban pengették hárfáikat. Velenczében édes borok mellett a szerelem virult, a Redentore egyházi ünnepén kötötték be a leányok fejét, és szerelmes hölgyek a csillogó szentképek előtt gyertyákat áldozván, arra kérték a Madonnát, hogy tegye hozzájuk hüvé és hajlamossá a szeretett ifjunak ledér szivét...

Ez volt Velenczében... És nekem most, asszonyom, kimondhatatlanul boldognak kell lennem, amiért ön nem lakik a velencei patriárka egyházmegyéjében...

Lakatos László.

Az apa.

Irta: ROBERTO BRACCO.

I.

A fiatal marchese egyedül heverészett könyvtárszobájának a pamlagán. A könyvtárszoba ablakából egyenesen az Arnóra lehetett látni, amely különösen szép volt most májusban. A május volt egyébként az utolsó hónap, amit Vittorio di Teano Firenzében töltött. Minden évben ujév után jött ide és májusban már távozott a Teano marcheséknek a Lungarnón levő ez ősi palotájából. Nyáron Firenze türhetetlen és a fiatal Teano marchese az esztendőnek ezt a szakát rendesen hegyes vidéken töltötte: a Svájcban, vagy a skót tavak körül, amelyeket különösen kedvelt. Az őszt nagy városokban töltötte, Londonban, Párisban, Bécsben, olykor Rómában is. Csak télre járt haza Firenzébe, ahol ugyszólván senkije sem volt. Családjából csak egy öreg ur, marchese Onofredo di Teano volt még életben. A fiatal Teano marchese nem szerette ezt a nagybátyját, aki régimódi ember volt és akivel ugyszólván semmiféle érintkezési pontja nem volt. Ők ketten külön világban éltek.

Telente Firenzében mindig nagyon unatkozott Vittorio. A város nem érdekelte és az ottani arisztokráciával sem igen érintkezett. Ő sok időt töltött külföldön, ahol mindenféle emberek között megfordult, vidám és kalandos emberek között. A toscanai feszes és hideg arisztokratákat nem szerette, úgy érezte, hogy az ő forró vére, amit szicíliai anyjától örökölt, nem rokon a toscanai arisztokráciával, ámbár apai ágról ő maga is ennek az arisztokráciának egyik legrégebb és legelőkelőbb családjából származott.

Vittorio most a pamlagon heverve az étkezés utáni nyugalmat kereste. Nem akart sem elaludni, sem szunyókálni, inkább gondolkozni szeretett ilyenkor, fiatal és kalandos életének emlékeit szedegetvén össze. A marchese képzelőtehetsége most egy leánynak, egy fiatal leánynak az alakja körül összpontosult.

Emilia, aki a marchesének ezen a télen a szeretője lett, fiatal, jól nevelt leány volt. Apja kereskedő volt és leányát nagy gonddal nevelte, hogy annak idején férjhez adhassa. Az öreg Malinverni sokat költött egyetlen gyermekének neveltetésére. Ugy nevelte, mint mindazok az apák neveltetik gyermekeiket, akik maguk szegények voltak és alacsony sorból küzdötték fel magukat a gazdagok közé. Munka, izzadság és uzsora szerezte meg az öreg Alfredi Malinverninek a vagyonát. És e vagyon minden gyümölcsét a leányára, a leánya műveltségére költötte volna. A műveltség, az egy különös, csábos és tündéri valamit jelentett az öreg Malinverni számára, aki maga egy hosszú életen át vagyonra ugyan bőven tudott szert tenni, de műveltségre egyáltalán nem. Contessát akart a leányából nevelni és ezért küldte finom társaságokba, az adósainak az estélyeire és a báljaira, akik persze nem utasíthatták ki maguk közül a kalmár leányát, akinek az apjától valamennyien függtek.

Vittorio, aki Firenzében sosem járt társaságba, nem ilyen helyen ösmerte meg a leányt. Az utcán szőlitotta őt meg egy januári estén. Emilia a Ponte Vecchio egyik ékszerüzletének kirakatait bámulta. Teano marchese kedves arczátlansággal hozzátalakodott. A leány, akinek a fiatal marchese különös, egyéni modora nagyon tetszett, türte ezt. Azontul egy hétig minden este találkoztak valamilyen mellékutczában, amelyekben Vittorio amugy is szeretett csavarogni. Egy hét múlva a leány a lakásán látogatta meg Vittorio-t. De ekkor még nem nyomban történt meg a baj. Egy hétig csak enyelegtek, játszadoztak egymással. A hetedik napon azután egészen Vittorioé lett az öreg Malinverni gondosan és nagy költséggel nevelt leánya.

Biztosan talán meg sem lehetne mondani, hogy Emilia miért állt rá erre a viszonyra. Egészen biztosan tudta, hogy Vittorio di Teano marchese őt nem fogja elvenni. A fiatal marchesében volt is annyi tisztesség-érzés, hogy ezt mindjárt a viszony kezdetén meg is mondta a leálynak. Azonkívül olyan urakkal, amilyen a szeretője volt, más formák között is érintkezhetett, úgy hogy azok őt fiatal urhölgyként megbecsülték és úgy bántak vele, mint maguk közül valóval. Őt mégis Vittorio vonzotta, Vittorio, ez az arisztokrata gamin, aki léha volt, cinikus, igaz hogy igen elegánsul és igen kedvesen cinikus.

A leány talán szerette a marchesét?

Vittoriót viszont mulattatta a viszony. Kimondhatatlan gyönyörűsége telt kedvesének szénfekete hajában, nagy, kíváncsi szemében, piczi szájában, hosszú, karcsu nyakában, a derekában, amelyet két kézzel át lehetett fogni, a testében, amely ezerféle mozdulatot tudott és főképp a finom lábában és bokájában, ami olyan volt, mint egy nemes angol paripáé. Nem zavarta őt a leány okos, szellemes csevegése sem. Szóval, egészen a kedvére való viszony volt ez.

Talán kissé sajnálta is Teano marchese, hogy most vége lesz mindennek. Ő el fog utazni Svájcba, azután Párisba. Csak háromnegyed esztendő múlva tér meg Firenzébe. Mi lesz addig Emiliából? Talán férjhez megy? Oh, egészen bizonyosan férjhez megy. Főrangú emberhez megy talán. Esetleg Gustavo di San-Salvatore herczeghez.

Ez a gondolat mosolyt fakasztott Vittorio ajkán. Szép is volna, ha Emiliából San-Salvatore herczegné lesz. Ez mulatságos lesz, ha a gögös, szegény és kellemtelen herczeg elveszi az ő szeretőjét. Csak Emiliát sajnálta egy kissé. Mit csinál majd ő, ha a férje oly száraz és kellemtelen ember lesz, amilyen San-Salvatore herczeg.

II.

Alfredo Malinverni kétségbeesve járt fel-alá irodájában. Ma reggel tudott meg mindent. A házi-orvosa fedezte fel előtte a titkot. Ő magyarázta meg, hogy Emilia az utóbbi időben miért érzi magát oly gyakran rosszul, miért vannak hányingerei.

A leány mindent bevallott. Egyszerűen, természetesen, könnyen. Nem ijedt meg jobban, mint gyermekkorában, ha valamilyen iskolai dolgot nem jól készített el. Apját a leányának ez a cinizmus még jobban kétségbeejtette. Az, hogy a leányát, a finom nagyuri leányát, az ő életének féltve őrzött és nagyreményű munkáját tönkretették, csak lesújtotta volna. De az a nembánomság, amellyel a leánya a saját bukásán tultette magát, az öreg kereskedőt felháborította.

Revolvert vásárolt. Egy pillanatig arra gondolt, hogy a szégyenbe esett leányát agyonlövi. De már a pusztá gondolatra is megremegett a keze. Érezte, hogy erre sosem lesz képes. Ekkor fogant meg agyában a másik gondolat, amely az elsónél jobbnak látszott. A csábítót lövi agyon, Vittorio di Teano marchesét... Malinverni már látta magát az esküdtek előtt.

— Becsületesnek orvosom voltam, esküdtem uraim! — fogja mondani.

És az esküdtek fölmentik.

Azután egy harmadik gondolat jutott az eszébe. Jobb mint az első és jobb mint a második. A revolverrel nem ölni fog. A lőfegyverrel csak arra kényszeríti a csábítót, hogy vegye el a leányt... Emilia marchesa di Teano. Ez lesz a leánya neve. És akkor semmi baj sem lesz. Minden jóra fordul és élete álma beteljesedik. A leány főrangú férjet kap.

Malinverni a revolvert a zsebébe tette. Eltávozott az irodájából. A Lungarno felé ment, a Teano marchesék ősi palotája felé. Amikor a kapun csengett, már úgy érezte, hogy a leánya palotájába csenget be.

III.

De amikor az öreg Malinverni végre a marchese előtt állott, igazi apai érzések kerekedtek benne felül. Egy pillanatra elfelejtette magasra szárnyaló terveit és csak a csábítót, a leánya és az ő életének a megrontóját látta maga előtt.

Vittoriót meglehetősen meglepte az egész jelenet. Egyrészt utazási terveiben látta magát megzavarva, de másrészt arról ő sem tudott, hogy viszonyuknak ennyire komoly következménye lett. Az előtte is ujság volt, hogy Emilia anyának érzi magát.

— Miért nem mondta ezt meg nekem Emilia? — gondolta. — Vagy talán maga sem tudta? Őt is csak az orvos világosította fel róla.

Az apa átkozódott és siránkozott, a marchese nyugodtan szivta szivarját. Egy szempillája sem rebent meg, miközben az öreg Malinverni dühöngött:

— Marchese, ön tönkretette a leányomat. És engem is tönkretett. Egy fiatal, ártatlan leányt és egy becsületes öreg férfit egyszerre tett tönkre. Kifosztott minket, elrabolta a becsületünket. Ez a leány volt mindenem. Érte éltem, dolgoztam. A fiatalkorom szenvedéseit és küzdelmeit akartam megjutalmazni azzal, hogy urinőt nevelek belőle. Magamnak akartam belőle urinőt nevelni, a magam számára, a magam gyönyörűségére. És ekkor egyszerre csak jön a marchese, a fiatal ur, és elrabolja a leányom ártatlanságát, ami neki is, nekem is a legnagyobb kincsünk volt.

A marchese meg sem mocczant. Az apa folytatta: — Én ezt nem élem tul. Megölöm a leányt. De előbb önt ölöm meg, marchese.

A marchese meg sem moccan. Igaz hogy az öreg sem nyult a revolveréhez.

— Ez nem üres fenyegetés, marchese. Az esküdtek fel fognak menteni. Hiszen nem tettem rosszat, csak becsületes orvos voltam.

A marchese meg sem moccan.

Az öreg szünetet tartott. Egy percig arra gondolt, hogy most jó volna elővenni a revolvert. De ezt még sem merete. Tudta, hogy a marchesét úgy sem meri megölni és így az egész jelenet csak nevetségessé lesz. Ehelyett máshoz folyamodott. Most kezdett könyörögni.

— Marchese, — mondta az apa szép, alázatos hangon — tegye jóvá bűnét. Vegye el Emiliát feleségül.

A marchese hirtelen kiegyenesedett.

— Nem! — mondta nagy határozottsággal.

— Miért nem? Talán mert polgári leány? Van az én leányom olyan...

A marchese kezével intett.

— Szó sincs róla. Nem azért nem veszem el.

— Hanem? Miért nem veszi el, marchese?

— Mert nem akárom.

Most a revolverhez kellett volna nyulni. De Malinverni nem nyult a fegyverhez. Nem is könyörgött tovább. Most már mindent tudott. Most egy perc alatt megértette az arisztokráciát, a gögöt, azt, hogy a leánya miért lett ennek az embernek a szeretője, mindent.

Látta maga előtt ezt az aczélos természetű, gögös, magával eltelt fiatal marchesét. Ennek az életében még egyetlen rossz órája sem lehetett. Minden vágya teljesült. Minden nő, akit csak akart, az övé lett. Ez az ember sosem kért, egész életében mindig csak parancsolt. Ezé az emberé volt a világ. Az övé volt az élet. Ennek nem lehet könyörögni, ezt nem lehet megfenyegetni. Ez nem fél senkitől és semmitől.

Minék érezhette magát ezzel az emberrel szemben Malinverni? Milyen ellenfélnek? Ó, aki soha életében nem parancsolt, mindig csak könyörgött. Még akkor is, amikor már gazdag volt. Még az adósainak is csak könyörgött. Látta maga előtt ezt a fiatal embert és eszébe jutott a saját rossz, nyomoruságos, görnyedt ifjúsága. A nyomor és a küzködés. És ő most ezzel az emberrel szálljon szembe. Nem, ez nem lehet! Nem tudja. Száz Malinverni sem tudna egy ilyen emberrel szembeszállni.

Az apa egy szót sem szólt. Megfordult és szótlanul, némán, vereségének teljes tudatában, megvert kutya-ként kisompolygott a Teano marchesék ősi palotájából.

Saison.

Csalnak a svédok!

— Tudja, mit szeretnék?

— Szeretne agrikultúrával foglalkozni, három pár ökröt birlalni és....

— Mit mond?

— A szeretnék szántani kezdetű népdalt mondom.

— Hát igen, szántani szeretnék. Szíjjat szeretnék szántani a svédok hátából.

— Nem hasítani?

— Azt is. Mindent. Szántani, vetni, hasítani, fészíteni. Szeretnék levelet írni; kívül ez állna rajta: Tekintetes Naprendszer urnak, Világegyetem, via Herkules

csillagkép. Belül ez volna: Tisztelt uram, méltóztassék tudomásul venni, hogy a svéd birák csalnak s ez az oka ama feltűnő ténynek, hogy mink magyarok nem mutatkozunk a földkerekség első sportnemzetének, hanem inkább is mutatkozunk e téren jó utolsóknak, mint különben minden téren, az Országház-téren és a Tisza Kálmán-téren egyaránt. De persze: ha a svédok lecsalják rólunk a pontokat, azokat a pontokat, melyeket egy ezeréves mult folyamán magunk tetováltunk magunkra! Ha egyszer a svédok nem hagyják uszni futóinkat és nem hagyják futni uszóinkat s midőn oly magasat ugrunk, mint a bolha, akkor azt állítják, hogy az csak egyméterhuszczeni volt, és midőn saját kiküldött Toldi Miklósunk pehelyként emeli fel a rudat, amin könnyedén át kellene szökellni, akkor azt mondják, hogy ez nem gílt! És külön svédgimnasztikákat találnak ki, amiket nálunk a bolondok üznek a szanatóriumokban, mielőtt kiderülne, hogy ép elmével kerültek a sporttelepre, és botváltást követelnek tőlünk, mikor mi már rég eltöröltük a botbüntetést, mert Csemege és Füszer, e nagy magyar jogelmék, hetven évvel később már rég megelőzték Napoleont. Hát erre én csak azt mondom, hogy najja, és ha kell, odakiáltom a világ szemébe, hogy najja!

— Ez helyes; az ember mondja meg a véleményét.

— Én megmondom. Mert még így is, ahogy a svédok csalnak, még így is első vagyunk a czéllövésben és a karddali hadakozásban. Ezt aztán nem lehet el-sikkasztani. Ebből világosan kiderül, hogy mi igenis eredeti nyereg alatt puhított nemzet vagyunk, akik nemcsak a feldobott négykrajczárost löttük ki az osztrák-magyar bank alól, amíg e négykrajczáros forgalomban volt, hanem most is állandóan azzal vagyunk elfoglalva, hogy idegen milliókat, amik a levegőben vannak, vagy sehol sincsenek, egyetlen kardcsapással a földre terítsünk. És az is bizonyos, hogy a pisztoly, az a mi ősi fegyverünk, melylyel már a Korona és Kard legendájában találkozunk s amelylyel Werbőczy a Tripartitumot kivivta. Ez az, amit nem lehet elcsalni tőlünk és kicsalni belőlünk, s hogy ez így van, annak annyira örülök, hogy az örömet vödörrel se tudom szavakba önteni. Mert higye el, hogy a többi sport, az bolondság. Mi jelentősége van annak, hogy egy labda nem megy be a kapuba? Semmi. Ha jól elgondoljuk, a kapu, mint fogalom, magában foglalja a bemenést is. Azért kapu, hogy bemenés történjék. Ha nem így volna, nem is kellett volna kitalálni a kaput. Itt legföljebb a kapupénz kérdéséről lehetne szó, de attól, mivel labdáról beszélünk, eltekinthetünk. És mért kell uszni? Nem is kell. Ha uszni kellene, akkor volnának uszonyaink. Iszonyu. Igenis, iszonyuk volnának a viszonyok, ha uszonyok lennének az emberen. De nincsenek és ennek következtében az ember a szárazon él és helyét automobillal változtatja. És ugrani? Az imént már volt szerencsém említeni az állatot, amely ugrik. De van egy másik állat, amely nem ugrik, s mégis nagyszerűen csip.

— A kenguru?

— Nem az. Nem akarok ujjal rámutatni, ámbár,

INNEN-ONNAN.

ha jól ránéznék a falra e helyiségben, bizonyára ujjal mutathatnék rája. És így vagyunk végig az összes sportokkal. Gerelyvetés? Ez sem fordul elő a vetések állása czimü rovatban. Nem gerelyt kell vetni, édesem, hanem szép tiszta buzát, aranykalászszal ékes rónaságot, melyből a kenyér nő, a fehér czipó, ami a magyar czéllövőt és kardvivót táplálja.

— Hipp-hepp-hurrá!

— Ugy van! És ha a svédek eljönnek mihozzánk, akkor mi visszacsaljuk őket úgy, hogy nemcsak a pontok, hanem a vonalak is lejönnek róluk. És külön magyar versenyszámokat létesítünk, amiket senki, de senki meg nem nyerhet, csak mink magyarok. Például: felszállni egy megtelt táblával jelzett és annyira teli villamosra, hogy az utolsó három ember már lecsorog róla. Például: beülni egy marathoni egyfogatuba, amely negyven óra hosszat döcög végig a körut kövezetén. Például: három zöld paprikát megenni, piros paprikával megsóva, tejföllel, minden nélkül. Á! ha csálni kell, akkor mi a helyünkön leszünk. Csálni fogunk. Mit csálni? Lopni és sikkasztani is. Mert mink, ha muszáj, negyven lépésről, kapásból és kaszásból kisikkasztjuk a zálogczédulát az üres Wertheim-szekrényből. Ez vagyunk mi, angyalom!

Gábor Andor.

HETI RIGMUSOK.

Nyár.

Hová, háová fordítsam lépteim,
Midőn a nyári est reám terül?
Mi az, mi szivem felviditaná?
S végül mi az, mi sokba nem kerül?

Mit látogassak meg inkognitó?
Sötétlő völgyet, vagy kéklő hegyet?
Mit tiszteljek meg, Pestet, vagy Budát?
Fiakkert váltsak, vagy szakaszjegyet?

A zugligetbe menjek-e vajon,
Ahol a légben illat van meg iz?
Vagy a hazugligetbe szálljak-e,
Hol angol parkot mos a lassu víz?

Ó ember, hogy hol töltöd estjeid,
Alapjában, hidd el, szörnyen egál,
Itt pesti benszülött üvölt feléd,
Amott pedig egy kultur-szenegál.

A másoké a pörkölt és a sör,
A másoké a róna és halom,
A másoké az autó és a nő,
Enyém, hazám, a szentelt fájdalom.

Az élet, hja, az élet, na bizony
Hát mondhatom, hogy rettentő komor:
A szalámi érczből van mindenütt,
De sehol sincsen érczből a gyomor.

Pikk.

♂ Singer Zsigmond. Kezdjük azzal, amivel a banketten végezni szokták és mondjunk egy hatalmas pohárköszöntőt a sajtóra, — tehát: a jövő világot romantikus őskorának, a mának nagy ichtyosaurusai közül erőre, félelmetességre, világ-részeket fojtogató hatalomra egy se vetekedhetik a sajtóval. Nem a hatodik nagyhatalom, hanem az első és ezért borzasztó furcsa, amikor az emberek egész komoly arccal képesek lenni: X. Y. szerkesztőt — mondjuk Singer Zsigmondot — az a kitüntetés érte, hogy a főrendiház tagjává nevezték ki. A főrendiházak tudniillik fölöttébb fölösleges institucziók, és minden azon mulik, kik-mik ülnek bennük, kik által tudják a hasznavehetőségüket indokolni, kik adnak neki *salvus conductus*-t, *passpartout*-t az új század vonatára. Az a szék ott a főrendiházban semmi, az a kérdés: ki ül rajta, és ezért kellett volna első sorban a főrendiháznak hozsánnával fogadni a Singer Zsigmond kinevezését. Mert Singer Zsigmondnak abszolúte nincs szüksége a főrendiházra, a főrendiháznak van szüksége a Singer nevére, talentumára és főleg arra, amit Singer ott szimbolizál: a mesteriségére. Kevesen szimbolizálhatják stílusosabban ezt a mesteriséget, mint Singer Zsigmond. Ahogy a Presse budapesti szerkesztője lett: úgy — mondhatni, olyan intézményesen — hozzátartozott a magyar közélethez, mint — például — a közigazgatási bíróság; rengeteg tudás, briliáns penna, karakter, — egészen antik egyenességü — ez mind, mind predestinálták arra a hivatásra, amelyre predestináltatni — maga is hivatás. Ma a Lloyd szerkesztője, s ha a külföld eddig a Lloydon keresztül ismert bennünket, most a Lloydon át ismer bennünket — helyesen.

* * *

24. A visszaküldött millió. Egy középkori ur elmege a babájával valahova a genfi tó mellé csókolózni, s mikor utána küldenek egy millió lírát, hogy küldjön érte egy operettet, a középkori olasz ur füttyül a millióra, azaz hogy nem is füttyül, hanem egyszerűen visszairányítja a pénzcsekkét: czimzett nem fogadja el. A czimzett pedig nem az a királyfi, aki az egyszerű volt, hol nem voltal tér ki a személyazonosságot igazoló fölszólítások elöl, hanem egy kétséget kizárólag létező talián állampolgár, aki a közéletben Mascagni névre hallgat. Érzékeny lelkek persze most elmélázhatnak a szerelem mindent legyőző hatalmán, a szerelemén, amely kacagva fricskázza föl a milliót kínáló amerikaiit. Pedig talán annak a kételkedőnek a szavain se kellene tulajdonosan megütközni, aki ebből az alkalomból Mascagni új muzsáját vette gyanuba, mondván: hátha a derék maestro nem merte kipróbálni, hogy a kisasszony beszolgáltatót érzelmei ki tudnak-e belőle váltani egy millió áru muzsikát? Akárhogy áll különben a dolog, a szerelmes olasznak mindenképpen igaza van. Ő egy csókot sem adott oda a millióért akkor, amikor szeretni volt kedve, annál kevésbé, mert ha belefárad a csókolózásba, még mindig összekomponálhatja magának a refúzált pénzeslevelet. A pénz, ha el is szalasztja az ember, talán visszajön, de az asszony soha, ez bizonyos, és Mascagni még abban is szerencsés, hogy ezt nem a saját kárán kell megtanulnia.

* * *

z Esztétika. Härtel Lujza bizonyára nem lehetett elkészülve arra, hogy a nagyváradi feministák lesznek a legelsők, akik fölötté a legszigorubb ítéletet kimondják. »Esztétika« ez volt az a szó, amelynek kíséző zenéje mellett a nagyváradi feministák precieuse lelke elfintorodott a Lujza pofonja miatt s »pereat«-ot kiáltottak a snájdig leány fejére. Hogy a nagyváradi feministák nem angol suffragettek, azt már ez előtt is tudtuk; de hogy az antimilitarizmus gyanuja alól oly módon

akarják magukat kivonni, hogy legmagasabb rosszalásukat fejezik ki egy katonatisztn esett jogos inzultus miatt: ez kissé meglepett. Mert megengedjük, hogy a nagyváradai feministák is első sorban nőnemű lények, akik csupán a bálók önfeláldozó táncosát és a zsurok becvezetést bönvivantját látják a katonatisztben; de nem engedhetjük meg azt, hogy Härtel Lujzától negédes hálabókokat és — horribile dictu! — esztétikát követeljenek akkor, amikor az apja nyakát udvariasan bár, de kiméltlenül kicsavarják. A Boroevics cselekedete nem volt haragszomrád-mulatság és a nyugdíjaztatás sokkal komolyabb volt egy zsebkenődobásnál. Hogy kiálthatják tehát a feministák azt, hogy izléstelenség volt megbántani olyan úriembert, aki nem vehet elégtételt ezért a támadásért? Mert annál az izléstelenségnél sokkal nagyobb az az igazságtalanság, hogy Härtel Lujza nem vehet elégtételt ezért a támadásért.

* * *

D A levegő gavallérja. Latham, ó kecses, elegáns francia, egy strófát neked, lírai szavakat a halálodra. A budapesti nők mind szerelmesek voltak beléd. A többi aviatikus kormos gépmester, izzadt kovács, tündöklő szemű félisten, de te sportsman voltál a levegőben is, gavallér, szökdelő és könnyed szeladon, aki majdnem frakkban, fehér ingmellel, báli nyakkendőben mentél neki a messzeségnek. Berregett a géped? Nem, csak hajókáztál, a szelek taván és tengeren csónakáztál, gondoláztál a messzeségben és virágokat hintettél a nőknek. Alattad mindig egy levegő-Velence uszott. Boldog, fiatal milliomos te szálltál a holdfényes levegőben is. Költő voltál és mint a régi romantikus költők, mellbajos is, mosolyogva merted a lehetlent, az elsők között. A halálot mindenkit intenzíven foglalkoztat, legalább öt percig. Vadászat közben, a közép-afrikai őserdőben, egy vörös vadbivaly gázolta össze selyemből szőtt testedet, amely generációkon át finomodott, hogy majdan (1910 körül) elég lenge és súlytalan legyen a repülésre. Csuf és kómikus vég ez. Mintha a katona háboru után megvágja rozsdás bicskájával a kezét és elpusztul vérmérgezésben, vagy mintha a tengerész megfullad egy köruti uszodában. Az élet nem logikus. Kajánul és stiltlenül büntet. Nem lettél mártír se. Az emfatikus halál talán nem is illett volna hozzád, annyira nemes és arisztokrata voltál, annyira szeretted a halkán-szépet. A géped vékony hegyes-orru csónaka, amely egy báli lakkcipőhöz (egy táncos cipőhöz) hasonlatos, bitanggá vált, csendesesen. Arra gondolunk, hogy éppen ilyen keskeny és karcsu koporsóba fektetik a te törékeny testedet.

* * *

D Poincaré. Súlyos és komoly szaktudósok tollára bizzuk a méltatását, akik az extázisukat majd számokkal, X-ekkel és integrál-jelkkel is megtoldják. De a laikusnak is van mondani-valója e matematikai zseni halálára. Poincaré közel hozta hozzánk a legemberibb és legföldibb tudományt. Ismerjük világos, áttetsző bölcséleti-írásait, amelyekben tündöklő francia elmével világít át a problémákon. A számok filozófusa volt. Élő példája annak a már banálissá váló igazságnak, hogy az igazi matematikus nem száraz és prózai lény, de alkotó költő, kalandos és szeszélyes, izgékony és bátor. Közte és egy számféjtő matematikus tanár közt legalább is annyi a különbség, mint Shakespeare és a színlapragasztó között. Maga mondja el valahol, hogyan jött rá egy megoldhatatlannak vélt függvény kulcsára. A természet nyers szépségei közt kószált türelmetlenül

és elégedetlenül, az alpesi alkonyt bámulta, s amint a lebukó nap eltűnt az ég peremén, egyszerre mint egy látomás jelent meg előtte az egyetlen út, az igazság. Ujjongó mámorral alkotott és vajudva, mint a művészek, gyönyörben és kincsben! A matematikában, amellet hogy új törvénytáblákat irt, a modern szkepszizist képviselte. Eddig megvolt az ismeretlen, az etika, a logika, a fizika szkepszise, ő a szkeptikus matematikus, a XX. század kétkedő szám-filozófusa. »Biztos mint a 2 × 2« — mondtuk előtte. Kétségei után ezt se állithatjuk már biztosan.

* * *

— **A szatmári pipa.** Sablónos dolog, de az alján embervér alszik. A pipáról van szó, amely hihetetlenül primitív körülmények között a Halál szimbólumává repedt. Utóvégre nem volna nagy szenzáció a dolog, mert már hallottunk olyat, hogy két paraszt összeveszett és az árokpartot temetővé avatta, de ha az ember fantáziájával futtatja be a históriát, a két oláh bőre alól kikandikál az emberi... Mert a pipa a legfőbb földi jó, a lélek füstje száll belőle. Pláne ott, ahol krumpliból meritik az energiát és alkoholtörlesztik a váltót. A pipa a vágyak szimbóluma, rokona a havannának, ajkunkon keresztül a vérünkkel korrespondeál; a lélek füstölög benne, s hamuja alatt a nyomor porlad. A paraszt feleségének hívja a pipát s éjjelre az ágyához teszi. Ő tudja, hogy miért. S ha most meg volna engedve nekünk, hogy ezt a sablónos nyári históriát valamely internacionális nyelvre fordítsuk le, a matematika tolvajnyelvén tisztábban látszanék a dolog. Ha az embert betűvel jelöljük, — hogy iskolásan szóljunk — egy számot kell biggyesztenünk a betű fölé, melyet a testünkön viselünk, az arcunkon, a homlok reddőin s a szemünk üregében, ezt vonszoljuk magunkkal, ezt építjük a testünk fölé, ez visz bennünket, mint a neuraszténia a zsenit: a lélek hatványa ez, mely futtat, szalaszt, megállít és — öl. A mitológiában még angyalnak hittük, sasnak jelképeztük, nem számít, a fogalom s a lényeg egy: a vágy a hatvány a lélekhez czimzett több ismeretlen egyenletben. Hogy el ne felejtsem, meg kell magyaráznom, hogy mit jelent a betű fölötti szám. Legyünk őszinték? Neked nőt, neki pénzt, önnek, nagyságos asszonyom, új kalapot, a fiatal urnak enyhe szigorlatot, a tűzoltónak szobalányt, vagy ezüst érdemkeresztet, s a szatmári oláhnak... a pipát. Ugy-e igazam van?

SZINHÁZ.

Kabaré-est a vidéken.

— Nyáray Antal portréja. —

Két-három héttel ezelőtt egy nyári vendéglő kertjében ültem, vidéken, ahol tiztől éjfélig vándorló kabaré játszott. Közben a cigány is muzsikált. Az asztaloknál vacsoráztak, savanyuvizes bort ittak, nagyokat nevettek a kuplékon, amelyek itt nálunk régen meghaltak, de vidéken nyár felé megint feltámadnak, hogy meglibegtessék hervadt és szomorú bájukat. Valami végtelen tompaság ereszkedett le a kertre. Egy csunya és öreg leány szomorúsága van ezekben a kiégett és megszenesedett pikantériákban, ezekben az erőszakkal exhumált kuplékban, amelyeket meguntunk és

Uriasszony csakis Brázay-féle pipereszappanokat használ!

elfeledtünk. Ki olvassa a tavalyi lapokat? Itt azonban hatnak. Katonatisztek kacsintgatnak a divára, aki egy lehangolt zongora mellett énekel a petróleum-lámpánál, utánozza *Medgyaszay* Vilmát és nagyon cinikusan, nagyon tüzesen, nagyon frivolan dalol a szerelemről, bár ez — már régen — nem illik neki. A pönte-eket az asztaloknál külön magyaráztatják. Elkésve puffan a nevetés, miután a csattanók tisztázva vannak. Családiás a hangulat. A kert közepén rózsatők, a karókon piros és kék gömbök, a fűben egy köcsögben a kovászos uborka savanyodik, fenn a bretilin pedig izzad a nyári művészet. Az, aki unatkozott eleinte, átengedi magát a kabarénak, bort iszik, élvezi a régi kuplék gyászát, felolvad és eltemetkezik bennök.

Igy, ebbe a keretbe akarom beállítani *Nyáray* Antal arcképét, amelyet magamnak, a magam multságára olyan sokat festettem. Egy estén vidékre rándul. Az ő budapestiségevel nem illik ebbe a környezetbe. De csak itt látom igazán, mennyire a miénk, mennyire budapesti, hogy frakkban, hegyesorru lakkcipőben, mélyen kivágott rózsaszínű bársonymellényben a szinpadra ugrik s első biztos gesztusaival felébreszti a nézőket. Ez a színész. Mit törődöm a kabaréval, mit a repertoárjával, most már mindenért ő felel. Penge-vékony arca kemény és határozott. A szeme szuggesztív. Olaszos fürgesége majdnem kifizűs. Mindenekfölött pedig bátor, bátorság van benne, amely nélkül nem tudok elképzelni igazi művészt s nem tudok elképzelni izléses embert sem. Hallom újra a régi kabaré-számokat. Alig ismerem fel. A pikantériája merész, csufondáros és kegyetlen, a humora macabre, az ejtése pedig biztos, megdöbbentő, úgy hogy minden szónak mázsás súlya van. A strófákban, amik egy hónapra, egy hétre íródtak, az élet áramlik széjjel elektromos tüzzel. Egy éjjel sok helyen jár a kabaré-művész. Grófnők illatos hálószobájában, gyümölcsösökben, szerzetes-kolostorokban, kéj-tanyákon, börtönben és a morgueban, koporsók és nyitott szemű hullák között. Mindenüvé elvisz bennünket is. A motívumok kopotnak lehetnek, de ő hozzájuk ad valamit (nem tudni, mit) s már többé nem izléstelenek, nem közönségesek, a mi élményeink is. Csokolózik és sir, bolondozik, mint egy hisztrió; görnyed, felemelkedik, püspöki mozdulatokkal imádkozik, jajveszékkel, elnémul, a szemét tágra nyitja s a borzalom ül beléje. Póz az egész. Hátunkon azonban végigludborózik a borzalom. Azután egy *Petőfi*-verset mond el. A verset váltig ismerjük, szerettük és már meg is untuk, végre 1844-ben írta *Petőfi Sándor*, de ő valahogy nekünk mondja el, csak nekünk, akik 1912-ben élünk, és a vers harmatos, mégbabonázó, egészen új vers, amelyet mintha először hallanánk. Arra gondolok, hogy mire lenne képes ez az elsőrangú beszédművész. Hogy ezt a sok töredék-remeket, a hangulat széttört mozaikját mennyire bele lehetne illeszteni egy nagy, mindent átfogó szerepbe, amely az életünk és a lelki titkait magyarázná.

Előadás után, hajnal felé a kávéházban beszél egy tükör előtt. Nem tudja, hogy figyelik, s amíg beszél, a tükörbe sandít, nézi magát, az arczát, a mozdulatait, a játékát. Mert hiába van vége a játéknak, a színész mindig játszik. Ami másnak az öntudat, az neki a tükör. A többi művészek egy papírlapra, egy vászonra vetítik az évek és a napok vonalait, a fájdalmak grimace-át s az örömet, a színész ezen az ellenőrző üveglapon kritizál, retusál, vázol és a végzetes maszk sohase hull le az arczáról, ő se él igazán, mintahogy a többi művész is a művészetéért él. *Kainz* most megjelent leveleiről beszél, *Hofmansthal* egy darabjáról, amelyet szeretne eljátszani, valahol (nem tudja, hol) és ver-

sekről és szavakról és rimekről, amelyeket évekig zsongáltott magában, hogy megérjenek és egyszer ki tudja mondani. Igen, színész létére passziói is vannak. Többek közt a színészet is passziója. Megengedi aztán magának a luxust, hogy olvasson, hogy lelkesedjen, mélyen és intenzíven éljen. Vajjon eljátszhatja-e egykor azokat a szerepeket, amelyek már készen vannak a fejében, az idegrendszerében, *Hamletet*, vagy *Romeót*, ujszerűen, a maga módján? Már az uja hegyéből bizsergnek ki a gesztusok. A magyar utak azonban furcsák és messziek, kacskaringósan kigyóznak a színházak felé. Haja — ezt is láthatja a tükörből — hosszú és bozontos haja már deresedik.

K. D.

IRODALOM.

Könyv és ujság.

I.

Szegény Neményi Ambrus ezelőtt harminczöt esztendővel még a könyv ellen lépett sorompóba és az ő finom, okos szatirájával még ma is kissé tétovázva állunk szemben, mikor pedig a könyv és az ujság egymáshoz való helyzete homlokegyenest megváltozott. Ő volt az első, aki hivatalosan üzenté meg az ujság háboruját a könyv ellen, egyik legérdekesebb — könyvében és mint vérbeli zsurnalista ex offo az ujság hódító zászlója alatt indult harciba. A könyv a nemzeti kultúra terméke, — mondta — az ujság az európai kultúrának. Abban a diadalban, amit a zsurnalizmus aratott a könyv fölött, nagy része van Neményi Ambrusnak, de ha ma körültekintetne a rotációk birodalmában, nem hiszem, hogy föntartás nélkül tudna örülni ennek a győzelemnek.

Az ujság korántsem fejlődött oda, ahova a külföldön s ahogyan ő az egészséges fejlődést elképzelte. Ahelyett hogy iparkodott volna megszabadulni az »irodalomtól«, a »száz rovattól«, belletrisztikát, művészetet, könyvet és szemlét olvasztott magába s mig egyenértékű kárpótlást nem tudott nyújtani az elnyelt értékekért, a könyvet válságos helyzetbe hozta. Hogy ez mennyire ferde helyzet, azt mutatja az az időnkint föl-föléledő csatározás, amely különösen az utóbbi években legjava íróinkat szólaltatta meg. Az ujság lényege az aktualitás, mindent ezen keresztül értékel, s hogy ezzel mennyire megfertőzte az irodalmat, talán legjobban bizonyítja a füzetes könyvkiadó vállalatok hirtelen nekilendülése. Ezek a könyv álarczában tulajdonképp az ujság, az aktualitás nem mindig igazi gyémántját csempészik át azon a határon, amin túl a nyájas olvasó lakik. Az ujság lefokozta a maga céljai színvonalához az irodalmat, a könyvet; az olcsó füzetes vállalat, az új könyv pedig a külsejével járó előnyököt megtartva, ugyanezt a se hus, se hal irodalmat találja föl egy francia szakács találékonyságával.

És ezért aligha lesz igaza annak, aki a füzetes vállalatok terjedésében a könyv új erőre kapásának előjeleit üdvözli. Nem, ez még mindig csak az a félirodalom, amit az ujság teremtett meg és amiért még a hivatalos irodalomtörténet sem lesz hálás. Pedig az sok mindenre ráér.

2.

A könyv határozottan alul maradt a küzdelemben és minden becsületes ambíciója daczára csak a polczon érte

**Alkalmi ékszer-
árúk kaphatók: SCHÖN GÉZA** *** ideiglenes helyiségében ***
Budapest, Egyetem-u. 11. sz.

el a legmagasabb helyet. A mestergérenda még mindig az irodalmi fokmérő, csak annyi a különbség, hogy a kalendárium mellett most már nevezetesebb papírosok is pihennek rajta. Az újság fölényes mosolylyal üt a reklám dobján egyet-egyét a könyv mellett, biztos a dolgában. Neki nem árt, a könyvnek pedig nem használ. A közönség olvasásra szánt energiafőlöslégébe belekapcsolja elektromos szálait és azt a maga hasznára értékesíti. És ez idáig, ha nem is kellemes, de legalább tisztességes dolog. Abban a pillanatban azonban, amikor ezt nem ismeri el és áhítatos szemforgatással a közönséget állítja oda bünbakul, mint aki követeli, kényszeríti, hogy ilyen ötvenperces kompromisszumra lépjen az igazi irodalommal: már eljátszotta az őszinteségnek mindenkor kijáró szimpátiához való jogát. És ha mást nem, de a hálátlanság bélyegét jogosan sütik rá, mikor a könyv ellen hadakozik, amiből kinőtt, aminek születését köszönheti.

3.

De végül is — bármennyire kedvünk ellen — nem kerülhetjük ki a jó, öreg refrént, a régi dalt, mely előreláthatólag még sokáig marad új, s amely arról a tizenkilencedik században született bifronsról szól, akit író-újságíró néven ismer a magyar haza. És miután ezen a ponton az objektivitásnak pro domo vége, mindenkiről a legkellemesebbet gondolva, bizzuk a folytatást az olvasóra. Itt már a magyar irodalom magánügye következik.

Carpaccio.

Szindbád utazásai. (*Krúdy Gyula új novellái.*) *Krúdy Gyula*ról sokszor és sokat írtam. Új kötétét új szavakkal jellemezni nem lehet, de nem is szükséges. Elbeszélései mögött gyönyörű és boldog monotonitással vonul a lírája, hegedűkkel, színes zász-lókkal, egy ünnepi processzió apró csengetyüivel. Ezuttal fel vagyunk mentve a jellemzés kötelessége alól, nem is kiáltunk fel a meglepetéstől, csak csendesesen és örülve konstatálunk valamit. Azt, hogy egy író egyszínűsége és egyhurusága mindig gazdagság és becsület, s az olvasónak (ez paradoxonnak hangzik) változatosság. Semmire oly untató, mint az író becstelenségének a témáért (mások témájáért). Ez a felfedezés, hogy régi mesék új és friss gyönyört hoztak, a kötet szenzációja. Minden sornál élénk tolatkzik egy érzés: az, hogy aki írta, költő. Költő: azaz választó; a szavakban, a tárgyokban válogató; mindent valami különös szemzőből néző, amely csak az övé; tömörítő, egy dologgal százat mondó; süritő. Hányan irnak már »jól«, azaz könnyen és ötletesen, színesen és fanyarul, simán, egyéniség nélkül. Ezek mindent megírnak, kávéházi adomát, vadászhistóriát, halottrablást, stilszerűen, mulatságosan, egyformán »jól«, azaz egyformán rosszul. Holmi uniformitás és szegény-szag van rajtuk. »Szeretnénk látni azt a sujet-t, amit mi nem írunk meg jól« — üvöltik kórusban. »Nem, ne irjatok ti jól, irjatok úgy, ahogy csak ti tudtok, pimaszok« — feleljük nekik. Erre azonban nem képesek, sohase lesznek képesek, mert nincs egyéni életük, nem írók. *Krúdy Gyula* még ma is szimbólikus modern meséit rója. Szindbádnak, ennek az álmodó, különös, fáradt magyarnak a történetét. Nincsenek végén csattanós témái, ötletei sincsenek. Csak az élet gazdagsága az övé, az a kincs, hogy mindent másképpen lát, mint a többiek. Nem vették észre, hogy ennél az írónál minden fontos? A haldokló polgári és patrárkális élet misztériumát és ceremóniáját siratja. Talán innen a gyógyíthatatlan melanchóliája, az őszi színei. Ez a világ, amit ő álmodik a bánatos, egyszerű frizurájú nőekkel, a kisvárosi alakokkal, a legendás hercegekkel, máris mese és történelem, a szemünk előtt sóhajt el innen. »Gyönyörű regény« — mondotta valaki,

mikor letette a novellás könyvet. »Ez nem regény« — feleltem neki. »Regény« — mondotta még egyszer elgondolkozva — »a hőse egy ősz és fiatal költő, egy ábrándos bölcs...« L—i.

HETI POSTA.

Mátyásföld. *Kiss József* félbeszakította nyári pihenőjét s a pozsonyi *Schlesinger-szanatóriumba* vonult, hogy kiujult gyomorhaját gyógykezeltesse. Ne keresse tehát Visegrádon.

Dalok születnek. És meghalnak...

Budapest. N. A. Elolvastuk a strófákat abban a sorrendben, amelyben ön egymás alá írta azokat. Aztán elolvastuk visszajáról, de így se tudtuk megérteni. De nincs kizárva, hogy bennünk a hiba s nem a versekben.

Első. Nagyon patétikus. Igaz hogy azért himnusz, hogy praktikus legyen, de hát muszáj manapság himnuszt írni?

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Pöstyén-fürdő. A tizezredik fürdővendég Pöstyén-fürdőn tíz nappal előbb érkezett meg, mint tavaly, és a véletlen játéka folytán is igen érdekes személyiség. A jubiláns *Kolossa Ferencz* rendkívüli brazilai követ és meghatalmazott miniszter, aki Rio de Janeiróból érkezett a pöstyén-fürdői *Thermia Palace*-szállóba, hogy csúzos bajára gyógyulást szerezzen.

Női	A Pozsonyi Kereskedelmi és Iparkamarától fenntartott nyilvános, három évfolyamu		
	Felső Kereskedelmi Iskola POZSONYBAN		
	Érettségi vizsgálat.	Állásközvetítés.	Internátus.
	Értesítőt kívánatra küld:		AZ IGAZGATÓSÁG.

Cipő valódi

Berson

gummisarokkal

pompás zsákmány.

JORICIN

Igen kellemes ízű, biztos hatású, enyhe hashajtó! Nagy üveg 1 korona, kis üveg 60 fillér, 6 koronán felül franco küldenek a készítő: **Basch és Szamossy gyógyszerészek, Budapest, VIII. kerület, Rákóczi-ut 25/B. szám.**